

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ

УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР

NATIONAL ACTION PROGRAM ON CLIMATE CHANGE

Улаанбаатар хот
2011 он

ГАРЧИГ

1. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр 3
 2. “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр”-ийн эхний үе шатанд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө..... 23
-

CONTENT

1. National Action Program On Climate Change 31
2. First Phase Implementation Plan of the National Action Program on Climate Change 49

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2011 оны 01 сарын 06 өдөр

Дугаар 02

Төрийн ордон,
Улаанбаатар хот

Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 43 дугаар зүйлийн 43.1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр”-ийг хавсралтаар баталсугай.
2. “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан хэрэгжилтийг зохион байгуулж, холбогдон гарах зардлыг жил бүрийн Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсөвт тусгаж байхыг Монгол Улсын Засгийн газар /С.Батболд/-т даалгасугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Д.ДЭМБЭРЭЛ

УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1.1. Монгол орны уур амьсгалын өөрчлөлт, түүний үр дагаврын өнөөгийн байдал

Уур амьсгалын өөрчлөлт гэж уур амьсгал байгалийн жам ёсоороо хэлбэлзэх хугацааны туршид хүний шууд болон шууд бус үйл ажиллагааны улмаас дэлхийн хийн мандлын бүтцэд гарч байгаа өөрчлөлтийн дүнд бий болсон өөрчлөлтийг хэлнэ. Уур амьсгалын өөрчлөлт нь байгалийн болон бусад хүчин зүйлийн нөлөө, түүний дотор хүний үйл ажиллагааны улмаас үүснэ.

Монгол орон нь газар зүйн байршил, эмзэг экосистем, байгаль цаг агаараас хараат эдийн засгийн тогтолцоо зэргээсээ шалтгаалан уур амьсгалын өөрчлөлтөд нэн өртөмтгий. Сүүлийн дөчөөд жилийн дотор дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт болон хүний үйл ажиллагааны улмаас монгол орны экосистемд мэдэгдэхүйц өөрчлөлт орж, энэ нь цөлжилт, ган, зудын давтагдал ихсэх, усны нөөц, биологийн олон янз байдал хомсдох зэргээр илэрч, улмаар улс орны эдийн засаг, ард түмний амьдралын түвшинд таагүй нөлөө үзүүлэх хэмжээнд нэгэнт хүрээд байна.

Монгол орны агаарын жилийн дундаж температур 1940 оноос 2008 оны хооронд 2.14°C -ээр дулаарсан нь дэлхийн агаарын дундаж температур 1906 оноос 2005 онд 0.74°C -аар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй харьцуулахад манай оронд дулааралт илүү эрчимтэйгээр явагдаж байгааг харуулж байна. Дулааралтын улмаас өндөр уулын мөс хайлж, мөнх цэвдэг элэгдэлд орж байна. Хархираа, Түргэн, Мөнххайрхан, Цамбагарав, Сайр уулсын мөсөн бүрхүүлийн талбай 1992 оноос 2002 оны хооронд 30 орчим хувиар багасчээ.

1961 оноос хойш газрын гадаргын ууршиц 118.1 мм-ээр ихэссэн, ургамлын ургалтын хугацаанд ордог хур борооны хэмжээ 33.0 мм-ээр буурсан нь хуурайшилт, цөлжилтийн гол шалтгаан болж байна. Хавар цас ханзрах хугацаа бараг нэг сараар урагшилж, хөрс цасан бүрхүүлгүй болон ургамал бүрхэвчгүй байх хугацаа уртассан нь салхинд газрын хөрс элэгдэх боломжийг нэмэгдүүлж, 1960-аад оноос хойш шороон шуургатай өдрийн тоо нийт нутгийн хэмжээнд 3-4 дахин ихэссэн байна.

Хуурайшилт эрчимтэй явагдаж байгаагаас олон зуун гол, горхи, булаг шанд, нуур, цөөрөм хатаж ширгэн, бэлчээрийн ургамлын ургац буурч, зүйлийн бүрдэл нь хомсдож байна. Бэлчээр доройтож, хэт халуун өдрийн тоо нэмэгдсэнээс мал сүрэг зун, намар тарга хүчээ бүрэн авч чадахгүй давжаарч зудын гамшгийг тэсвэрлэх чадвар нь буурч байна.

Уур амьсгалын өөрчлөлтийн гол шалтгаан нь хүний үйл ажиллагааны улмаас агаар мандалд ялгарч байгаа хүлэмжийн хий юм.

Хүлэмжийн хий гэж хэт улаан туяаг шингээн авч буцаан туяаруулах шинж чанартай байгалийн буюу хүний үйл ажиллагааны гаралтай хийн мандлын бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Үүнд нүүрсхүчлийн хий (CO_2), метан (CH_4), азотын хүчил (N_2O), ус фторт

нүүрстөрөгчүүд (HFCs), перфторт нүүрстөрөгчүүд (PFCs), гексафторт хүхэр (SF6) зэрэг хий орно. Хүний үйл ажиллагааны улмаас агаар мандал дахь хүлэмжийн хийн агууламж ихсэж байгаа нь орчин үеийн уур амьсгалын өөрчлөлтийн гол шалтгаан болж байна.

Монгол Улсын хэмжээгээр хүлэмжийн хийн нийт ялгаралт 2006 онд 18,868 мян. тн-СО₂-экв, шингээгч /хүлэмжийн хий, тоосонцор буюу хүлэмжийн хийн урьдач бодис агаар мандалд орж байгаа аливаа явц, үйлдлийн хэлбэр буюу механизм/-ийг хассан цэвэр ялгаралт 15,628 мян.тн-СО₂-экв байжээ. Хүлэмжийн хийн нийт ялгаралтын 54.2 хувийг эрчим хүч, 34.2 хувийг хөдөө аж ахуй, үлдсэн хувийг газар ашиглалт, ойн талбайн өөрчлөлт, үйлдвэр, хог хаягдлын зэрэг салбар тус тус эзэлж байна. 2006 оны байдлаар Монгол Улсын нэг хүнд ногдох хүлэмжийн хийн ялгаралтын хэмжээ ихэнх хөгжиж байгаа орон болон дэлхийн дунджаас ихээхэн дээгүүр байна. Улс орны хөгжлийн цаашдын чиг хандлагаас харвал хүлэмжийн хийн ялгаралт цаашид ч эрс нэмэгдэх төлөвтэй. Иймд байгаль орчныг хамгаалах, ялангуяа агаарын бохирдлыг бууруулах зорилттой уялдуулан хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах талаар цахилгаан эрчим хүч, дулааны үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашгийг дээшлүүлэх, байгальд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, түлшний боловсруулалтыг сайжруулах, сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах шаардлагатай байна.

Монгол нутагт ган, зуд, аадар бороо, мөндөр, хүчтэй цасан болон шороон шуурга, уруйн үер зэрэг байгаль, цаг агаарын аюултай болон гамшигт үзэгдлийн давтамж, эрч хүч нэмэгдэж, улмаар хүн амын осол, эндэгдэл мэдэгдэхүйц өсөн нийгэм, эдийн засагт учруулах хор хохирлын хэмжээ сүүлийн 20 гаруй жилд 2 дахин нэмэгджээ.

Дулааралтын улмаас хүнсний бүтээгдэхүүний хадгалалтын горим алдагдах, хэт халуун өдрийн тоо нэмэгдсэнээр ходоод, гэдэсний болон суулгалт, зүрх судасны өвчлөл өсөх хандлагатай байна. Монгол оронд 1988 онд зүрх судасны өвчлөлийн тохиолдлын тоо 10,000 хүн тутамд 100 орчим байсан бол 2008 оны байдлаар 600 орчим болж өссөн байна.

Уур амьсгалын дулааралт, хүний үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй байгаль орчны доройтол цаашид энэ хурдаар үргэлжилбэл экологийн томоохон сүйрэлд хүргэж болохын дээр улс орны эдийн засгийн тогтвортой хөгжил, хүн амын эрүүл мэнд, амьжиргаанд ихээхэн сөрөг нөлөө үзүүлэх магадлал улам бүр нэмэгдэх болно.

1.2. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн цаашдын хандлага, болзошгүй нөлөөлөл

Монгол орны агаарын температурын жилийн дундаж XXI зууны дунд үе гэхэд дунджаар 2.1-3.00С, зууны сүүлээр 3.1-5.00С-аар дулаарч XX зууны дулааралтын эрчээс ойролцоогоор 2-3 дахин илүү байх, хур тунадас 2030 оноос хойш 6-15 хувь нэмэгдэх, харин өвлийн улиралд 2050 он хүртэл 7-15 хувь, түүнээс хойших хугацаанд ойролцоогоор 50 хувь өсөх урьдчилсан тооцоо гарч байна.

Эрдэмтдийн тооцоогоор дулааралт нь хуурайшилт, цөлжилтийг улам идэвхжүүлж, гадаргын ууршилт нь хур тунадасны бага хэмжээний өсөлтөөс даруй 6-10 дахин их байхаар байна. Дулааралтын улмаас цэвдэг, өндөр уулын мөстөлийн хайлалт улам идэвжих болно. Цамбагарав уулын мөстлийн зузаан 2040 оны үед 50 м-ээр, 2050-2060 оны үед 100 м-ээр, 2070-2080 оны орчимд 200 м-ээр тус тус хайлах төлөвтэй байна. Цэвдэгт мандлын элэгдлийн улмаас Алтай, Хангайн нурууны ар хажуугаас эх

авдаг голуудын усны нөөц зууны эхний хагаст нэмэгдэх магадлалтай боловч цаашид багасах болно.

Зундаа их халж хуурайшин жилийн хүйтэн улиралд ордог цасны хэмжээ нэмэгдсэнээр зудын эрсдэл улам нэмэгдэж, бэлчээрийн мал аж ахуйг эрхлэх байгалийн нөхцөл нэн хүндэрч болзошгүй. Газар тариалангийн төв бүсэд улаан буудайн ургац 2011-2030 онуудад дунджаар 15 хувиар буурч болзошгүй байна. Дулааралтын улмаас монгол оронд урьд өмнө ажиглагдаж байгаагүй дулаан орны шинэ өвчин дамжуулагчид тархах, хүнсний аюулгүй байдал алдагдаж, улмаар хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх магадлал өндөр байна.

Уур амьсгалын дулаарах үед зарим нутагт дулаан бүсийн ургамал тарих, газар тариаланд өмнө нь ашиглах боломжгүй байсан хүйтэн уур амьсгалтай зарим нутгийг эзэмших, байшин барилгын халаалтын хугацааг богиносгох, ханын зузааныг нимгэлэх боломж бүрдэх, зарцуулах цахилгаан эрчим хүч, дулааныг хэмнэх, гол мөрөн, нуурын мөсөн бүрхүүлтэй байх хугацаа богиносгох зэрэг эерэг нөхцөл бүрдэх боловч манай орны хувьд сөрөг үр дагавар нь эрс давамгайлахаар байна.

1.3. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр боловсруулах эрх зүйн үндэслэл

Энэхүү хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх эрх зүйн үндэслэл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хууль, Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого, Төрөөс экологийн талаар баримтлах бодлого, Төрөөс хүнс, хөдөө аж ахуйн талаар баримтлах бодлого, Төрөөс малчдын талаар баримтлах бодлого, Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үндэсний хөтөлбөр, холбогдох бусад салбарын хөтөлбөр болон Монгол Улс нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц, ялангуяа Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай НҮБ-ын суурь конвенц, Киотогийн протокол, Цөлжилттэй тэмцэх, Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах конвенц зэрэг эрх зүйн баримт бичиг болно.

Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай НҮБ-ын суурь конвенцоор хүлээсэн үүргийнхээ хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар 2000 оноос “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр” боловсруулан хэрэгжүүлж байгаа боловч дэлхийн болон монгол орны уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай мэдлэг, мэдээлэл улам өргөжиж, энэ талаархи олон улсын хамтын ажиллагааны цар хүрээ, механизм боловсронгуй болж байгаа нь энэхүү хөтөлбөрийг улс орны эдийн засаг, нийгмийн асуудлаархи бусад бодлого, хөтөлбөртэй нягт уялдуулан боловсронгуй болгож хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байгааг харуулж байна. Түүнчлэн уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаархи асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ, хүлээж байгаа үр дүн, түүний шалгуур үзүүлэлтийг тодорхой болгон шинэчлэн боловсруулах шаардлага тулгарч байна.

Цэвэр хөгжлийн механизм нь Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай НҮБ-ын суурь конвенц, түүний Киотогийн протоколын хэрэгжилтийг хангах нэг арга зам юм. Цэвэр хөгжлийн механизмын зорилго нь конвенцийн 1 дүгээр хавсралтад ороогүй Талуудад (хөгжиж байгаа орнууд) тогтвортой хөгжлийг хангах, Конвенцийн эцсийн зорилгод хүрэхэд нь хувь нэмрээ оруулахад нь туслах, 1 дүгээр хавсралтад орсон Талуудад (өндөр хөгжилтэй орнууд) Киотогийн протоколын 3 дугаар зүйлийн дагуу хүлээх хүлэмжийн хийн ялгаралтыг хязгаарлах ба бууруулах тоон үүргээ биелүүлэхэд нь туслахад оршино.

Монгол Улсын Их Хурлын 2008 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдрийн 12 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилгод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ын Монгол Улсын хөгжлийн 5 дугаар тэргүүлэх чиглэлийн “Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох арга чадавхийг бий болгох, экосистемийн тэнцвэрт байдлын алдагдлыг зогсоох, хамгаалах замаар тогтвортой хөгжлийн орчин бий болгоно” гэсэн заалт нь “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр” /цаашид хөтөлбөр гэх/-ийг боловсруулах гол үндэслэл болж байна.

Дасан зохицохуй гэдэг нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн бодит болон болзошгүй сөрөг нөлөөлөл, үр дагаварт байгаль, нийгмийн өртөх байдлыг бууруулах, эсхүл эерэг нөлөөлөл, аятай таатай нөхцөлийг аль болох бүрэн дүүрэн ашиглахад чиглэсэн хүний үйл ажиллагаа, арга хэмжээ юм.

Түүнчлэн монгол орны нутаг дэвсгэр дээр улам бүр эрчимжиж байгаа уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, энэхүү өөрчлөлтөд дасан зохицох, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах нь үйлдвэрлэлийн үр ашиг, бүтээмжийг дээшлүүлэх, байгаль орчинд үзүүлэх дарамтыг багасгах, байгаль орчны бохирдол, доройтлыг багасгах, тогтвортой хөгжлийг хангах, “Ногоон өсөлт”-ийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үндэслэл болно.

ХОЁР. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛГО, СТРАТЕГИЙН ЗОРИЛТУУД, ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ХУГАЦАА, ҮЕ ШАТ, БАРИМТЛАХ ЗАРЧИМ

2.1. Хөтөлбөрийн зорилго

Энэхүү хөтөлбөрийн зорилго нь байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хадгалах, уур амьсгалын өөрчлөлтөд, эдийн засаг, нийгмийн салбарыг нийцүүлэн хөгжүүлэх, түүний эмзэг байдал, эрсдэлийг бууруулах, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг багасгах замаар үйлдвэрлэлийн үр ашиг, бүтээмжийг дээшлүүлэх, ногоон эдийн засгийн хөгжил, өсөлтийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.

Уг хөтөлбөр хэрэгжиж дуусахад буюу 2021 он гэхэд Монгол Улсад байгаль, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамж бүрдэж, ногоон эдийн засгийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

2.2. Хөтөлбөрийн стратегийн зорилтууд

Хөтөлбөрийн зорилгод хүрэхийн тулд дараахь стратегийн зорилтыг тодорхойлж байна:

- 2.2.1. уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас гарч байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх;
- 2.2.2. уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үндэсний чадавхийг бүрдүүлж, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг ханган, эдийн засаг, нийгмийн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах;
- 2.2.3. байгаль орчинд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашиг, бүтээмжийг дээшлүүлэх замаар хүлэмжийн хийн ялгаралтыг үе шаттайгаар бууруулж, карбон багатай эдийн засагт шилжих эхлэлийг тавих /үүнд “карбон

багатай эдийн засаг” гэж хүлэмжийн хийн ялгаралт багатай үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх явдал давамгайлсан эдийн засгийг хэлнэ/;

- 2.2.4. уур амьсгалын ажиглалтын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэл хийх, судалгаа, шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг өргөжүүлэх, боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэх;
- 2.2.5. олон нийтийг уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай мэдээллийг хүн амд өгөх, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйл ажиллагаа, арга хэмжээнд идэвхтэй оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэх.

2.3. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, үе шат

Хөтөлбөрийг 2011-2021 онд хоёр үе шаттай хэрэгжүүлнэ:

- 2.3.1. нэгдүгээр үе шат буюу 2011-2016 онд уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох үндэсний чадавхийг бэхжүүлж, эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэн, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлнэ;
- 2.3.2. хоёрдугаар үе шат буюу 2017-2021 онд уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох боломжит арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, хүлэмжийн хийн ялгаралтын өсөлтийг сааруулах үйл ажиллагааг тогтвортой хэрэгжүүлэх эхлэл тавигдана.

2.4. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зарчим

Хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ дараахь зарчмыг баримтална:

- 2.4.1. уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлыг үндэсний аюулгүй байдал, улс орны тогтвортой хөгжил, ногоон эдийн засгийн бодлогод нийцүүлсэн, нийгмийн хөгжлийг дэмжсэн байх;
- 2.4.2. уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлыг экосистемийн тэнцлийг хангах, орчны бохирдлыг багасгах, хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг хангах бодлого, стратегитэй уялдуулсан байх;
- 2.4.3. хүлэмжийн хийн ялгаралтыг багасгах, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үйл ажиллагаанд шинжлэх ухааны ололт, байгальд ээлтэй дэвшилтэт технологийг тууштай нэвтрүүлэх, үндэсний уламжлал, зан заншилтай хослуулсан байх;
- 2.4.4. олон улсын болон бүс нутгийн хамтын ажиллагаа, түншлэлийг эрхэмлэх;
- 2.4.5. төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаанд тулгуурлах, иргэд олон нийтийн оролцоог дэмжих, салбар дундын болон төв, орон нутгийн байгууллагын үйл ажиллагааны нягт уялдааг хангах;
- 2.4.6. шударга, ил тод байдлыг хангах, хүний эрх, жендерийн тэгш байдлыг эрхэмлэх.

ГУРАВ. ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Хөтөлбөрийн стратегийн зорилтуудын хүрээнд дараах үйл ажиллагааг үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлнэ:

3.1. “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас гарч байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх” стратегийн 1 дүгээр зорилтын хүрээнд:

Бүх үе шатанд (2011-2021 он)

- 3.1.1. Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, Ойн тухай, Усны тухай, Эрчим хүчний тухай, Гамшгаас хамгаалах тухай, Газрын тухай, Барилгын тухай, Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай зэрэг холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах;
- 3.1.2. бэлчээр ашиглах, хөрс хамгаалах, эрчим хүч хэмнэх, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний үр ашгийг дээшлүүлэх, ногоон хөгжлийг дэмжих, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг авах хариу арга хэмжээний тухай зэрэг харилцааг зохицуулсан эрх зүйн орчныг шинээр бүрдүүлэх;
- 3.1.3. хүлэмжийн хийн тооллого, тооцоонд шаардлагатай эх мэдээгулсын статистикийн мэдээлэлд бүрэн оруулах чиглэлээр эрх зүйн орчныг бий болгох;
- 3.1.4. эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээ, барилгын чанар, дулаалгын байдалд хөндлөнгийн аудит хийх механизмыг бий болгох;
- 3.1.5. эрчим хүч, уур, ус хэмнэлт, хог хаягдлын ашиглалт, боловсруулалтын шинэ норм, стандартыг боловсруулж мөрдүүлэх;
- 3.1.6. уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан салбар дундын зохицуулалт хийх үүрэг бүхий бүтцийг бий болгох;
- 3.1.7. цэвэр хөгжлийн механизмийг хэрэгжүүлэх талаар эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох.

3.2. “Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үндэсний чадавхийг бүрдүүлж, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг ханган, эдийн засаг, нийгмийн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах” стратегийн 2 дугаар зорилтын хүрээнд:

Нэгдүгээр үе шат (2011-2016 он)

- 3.2.1. уур амьсгалын өөрчлөлтөөс хүний эрүүл мэндэд учирч болох аюул, эрсдэлийг эрт сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээний үр дүнг дээшлүүлэх;
- 3.2.2. голын эх, сав газруудын нэгдсэн менежментийг боловсронгуй болгох үндсийг бүрдүүлэх;
- 3.2.3. ус хэмнэх, хаягдал усыг дахин ашиглах техник, технологи, эдийн засгийн боломжийг бүрдүүлж эхлэх;
- 3.2.4. гол, горхи, бороо, цасны ус, мөстлийн хайлалтаас бий болох усны нөөцийг хуримтлуулах хөв, усан сан байгуулах ажлыг өргөжүүлэх;
- 3.2.5. уур амьсгалын өөрчлөлтөд нэн эмзэг бүс нутгийн усны нөөцийг нарийвчлан тогтоох, салбарын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлттэй уялдуулах;

- 3.2.6. уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицуулан ойн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний менежментийг боловсронгуй болгох;
- 3.2.7. төвлөрсөн, томоохон хот, суурины ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх;
- 3.2.8. гадаад, дотоодын байгууллагатай хамтран ойжуулалт хийх, ойн зурвас байгуулах чиглэлээр төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, мод үржүүлэх шинэ дэвшилтэт технологийг судлан нэвтрүүлэх;
- 3.2.9. газрын доройтол, цөлжилтийг сааруулах арга хэмжээг авах, бэлчээр, хөрсний хүлэмжийн хий шингээх чадавхийг дээшлүүлэх;
- 3.2.10. говь, тал хээрийн бүсийн ахуйн түлшний хангамжийг зохистой шийдвэрлэх замаар заг, шаваг зэрэг модлог, бутлаг ургамлын нөөцийг хамгаалах;
- 3.2.11. уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг тусгай хамгаалалттай газар нутгийг түшиглүүлэн хэрэгжүүлж эхлэх;
- 3.2.12. мал аж ахуйн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах арга хэмжээ авах;
- 3.2.13. хуурайшилттай нөхцөлд зохицсон ус хэмнэх, хөрс хамгаалах технологид тулгуурласан усалгаатай газар тариаланг хөгжүүлэх;
- 3.2.14. иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх, ядуурлыг бууруулах, ногоон ажлын байр бий болгох чиглэлээр төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх;
- 3.2.15. агаар мандлын гаралтай аюултай ба гамшигт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх, зарлан мэдээлэх тогтолцоог боловсронгуй болгох.

Хоёрдугаар үе шат (2017-2021 он)

- 3.2.16. Хойт мөсөн далайн ай сав болон мөстлийн усны нөөц хуримтлуулах сангуудыг байгуулж эхлэх;
- 3.2.17. бороо, цасны усыг хуримтлуулах хөв, цөөрөм байгуулах ажлыг өргөжүүлэх;
- 3.2.18. голын эх, сав газруудын нэгдсэн менежментийг томоохон голуудыг хамруулан хийх;
- 3.2.19. ойн нөөцийг бүрэн хамгаалалтад авах, нөхөн сэргээх, мод үржүүлэх ажлыг өргөжүүлэн хүлэмжийн хийн шингээх чадавхийг нэмэгдүүлэх;
- 3.2.20. газрын доройтол, цөлжилтийг сааруулах арга хэмжээг өргөжүүлэх;
- 3.2.21. уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, дасан зохицоход нь дэмжлэг үзүүлэх ажлыг орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутагт өргөжүүлэх;
- 3.2.22. уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицсон мал аж ахуйн менежментийн бодлогыг тууштай хэрэгжүүлэх;
- 3.2.23. хуурайшилттай нөхцөлд зохицсон ус хэмнэх, хөрс хамгаалах технологид тулгуурласан усалгаатай газар тариаланг өргөтгөх;
- 3.2.24. агаар мандлын гаралтай аюултай ба гамшигт үзэгдлээс урьдчилан сэргийлэх тогтолцоог бэхжүүлэх;

3.2.25. хот, сууринд үерийн хамгаалалтын далан, суваг, инженерийн барилга байгууламжийг өргөжүүлэх, усыг дахин ашиглах технологийн шийдлийг боловсруулан хэрэгжүүлэх.

3.3. “Байгаль орчинд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашиг, бүтээмжийг дээшүүлэх замаар хүлэмжийн хийн ялгаралтыг үе шаттайгаар бууруулж, карбон багатай эдийн засагт шилжих эхлэлийг тавих” стратегийн 3 дугаар зорилтын хүрээнд:

Нэгдүгээр үе шат (2011-2016 он)

- 3.3.1. цахилгаан эрчим хүч, дулааны үйлдвэрлэлийн түлшний хувийн зарцуулалтыг бууруулах;
- 3.3.2. эрчим хүчний дамжуулалт, түгээлтийн үр ашгийг үе шаттайгаар нэмэгдүүлэх;
- 3.3.3. сэргээгдэх эрчим хүчний санг бүрдүүлж бүрэн ашиглах;
- 3.3.4. салхи, нарны эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээг өргөжүүлэх;
- 3.3.5. эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдоогүй сумын төв, сууринг сэргээгдэх эрчим хүчээр хангах;
- 3.3.6. газрын гүний дулааныг ашиглах технологийн туршилт хийх, нэвтрүүлж эхлэх;
- 3.3.7. далд уурхайн метан хийг ашиглах технологи нэвтрүүлэх судалгаа хийх;
- 3.3.8. нүүрс боловсруулах, цэвэр түлш гаргах технологи нэвтрүүлэх, нутагшуулах арга хэмжээ авах;
- 3.3.9. органик хог хаягдал боловсруулж хийн түлш үйлдвэрлэх технологи нэвтрүүлэх, хэрэглээг нэмэгдүүлэх;
- 3.3.10. Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хотын барилгын халаалтын системд дулааны программчилсан тохируулгатай технологи нэвтрүүлэх, хот, суурины хэрэглэгчдийг бүрэн тоолууртай болгох ажлын эхний шатыг хэрэгжүүлэх;
- 3.3.11. улайсах лампын хэрэглээг хязгаарлах арга хэмжээ авах;
- 3.3.12. цементийн үйлдвэрлэлд хуурай технологи нэвтрүүлэх;
- 3.3.13. олон улсын авто замын сүлжээнд орох авто замыг тэргүүн ээлжинд барих;
- 3.3.14. хотын замын хөдөлгөөний зохицуулалтыг сайжруулах, нягтралыг багасгах арга хэмжээ авах;
- 3.3.15. говийн болон зүүн бүсэд төмөр замын сүлжээг өргөтгөж хүнд даацын автотээврийн хэрэгслийн хэрэглээг хязгаарлах;
- 3.3.16. автотээвэрт хийн ба хосолмол түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, түлш бага зарцуулдаг тээврийн хэрэгслийн хэрэглээг дэмжих;
- 3.3.17. нийтийн зорчигч тээврийн үйлчилгээнд том оврын автобус, цахилгаан тээврийн хэрэгслийн эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх;
- 3.3.18. Улаанбаатар хотын дулааны алдагдал ихтэй барилгыг нэмж дулаалах, дулааны алдагдлыг багасгах арга хэмжээ авах;

- 3.3.19. газар ашиглалтыг сайжруулж, атаршсан газрыг сэргээн ашиглах явдлыг өргөжүүлэх, шинээр газар хагалахыг хязгаарлах арга хэмжээ авах, уул уурхайн газрын нөхөн сэргээлтийг сайжруулах;
- 3.3.20. ойжуулах, ойг нөхөн сэргээх болон ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлж, хүлэмжийн хийн шингээлтийг сайжруулах;
- 3.3.21. ойг түймэр, хортон шавжаас хамгаалах, хууль бус ашиглалтыг таслан зогсоох, ойн нөөцийн хомсдолыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;
- 3.3.22. хатуу хог хаягдлыг бүрэн боловсруулах, эргүүлэн ашиглах үйлдвэр байгуулах;

Хоёдугаар үе шат (2017-2021 он)

- 3.3.23. Улаанбаатар хотын Дулааны цахилгаан станц-3, Дарханы Дулааны цахилгаан станцыг өндөр параметрийн технологид шилжүүлж шинэчлэх;
- 3.3.24. аймгийн төвүүдийг өндөр үр ашигтай, байгаль орчинд ээлтэй үүсгүүр бүхий төвлөрсөн дулаан хангамжийн системтэй болгох;
- 3.3.25. эрчим хүчний нэгдсэн системд холбох боломжгүй төвлөрсөн суурингийн цахилгааны хэрэгцээг сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээр бүрэн хангах;
- 3.3.26. хувийн орон сууцыг дулаацуулах, хэрэгцээний халуун ус халаахад нар, газрын гүний дулаан, биохий ашиглах;
- 3.3.27. усны эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээг нэмэгдүүлэх, боломжтой газарт усан цахилгаан станц барих ажлыг эрчимжүүлэх;
- 3.3.28. говийн бүсэд нарны эрчим хүчийг ашиглан том чадлын түлш, эрчим хүчний цогцолбор байгуулах судалгаа хийх;
- 3.3.29. цөмийн эрчим хүчийг ашиглах судалгааны ажлыг өргөжүүлэх;
- 3.3.30. нүүрсийг хийжүүлж шатаах хосолмол циклын станц байгуулах;
- 3.3.31. далд уурхайн метан хийг ашиглах үйлдвэр байгуулж хэрэглэгчдийг хангах;
- 3.3.32. шингэрүүлсэн хийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх;
- 3.3.33. хот, суурины гэр хорооллын айл өрхийг цэвэр түлшээр хангах;
- 3.3.34. Улаанбаатар хот, Дархан, Эрдэнэтийн барилгын халаалтын системд дулааны программчилсан тохируулгатай технологи нэвтрүүлэх, хот суурины хэрэглэгчдийг бүрэн тоолууртай болгох ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;
- 3.3.35. улайсах лампын хэрэглээг бүрэн халах;
- 3.3.36. Улаанбаатар хотод метро байгуулах чиглэлээр судалгаа хийх, үндэслэл боловсруулах;
- 3.3.37. төмөр замын тээврийг цахилгаанд шилжүүлэх эхлэл тавих;
- 3.3.38. нанотехнологид суурилсан дулаалгын шинэ төрлийн материал нэвтрүүлэх;
- 3.3.39. ойн арчилгааг сайжруулж, төв, суурин газарт модыг түлшинд хэрэглэх явдлыг хязгаарлах, ойжуулах, ойг нөхөн сэргээх болон ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх;

3.3.40. бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн лагийг боловсруулж хийн түлш гарган авах, хэрэглээг өргөжүүлэх.

3.4. “Уур амьсгалын ажиглалтын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэл хийх, судалгаа, шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг өргөжүүлэх, боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэх” стратегийн 4 дүгээр зорилтын хүрээнд:

Нэгдүгээр үе шат (2011-2016 он)

- 3.4.1. ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний улсын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэлийг эрчимжүүлэх;
- 3.4.2. тусгай хамгаалалттай газрыг түшиглэн ой, хээрийн түймрийн тандалт, судалгааны цэгийг байгуулах;
- 3.4.3. тусгай хамгаалалттай газрыг түшиглэн биогеоценозийн ажиглалт, мониторингийн сүлжээг байгуулж эхлэх;
- 3.4.4. ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний улсын сүлжээг түшиглүүлэн мөстөл, цэвдэг, цөлжилтийн мониторингийн сүлжээ байгуулах;
- 3.4.5. гадаргын болон гүний усны мониторингийн сүлжээг шинэчлэх, өргөтгөх;
- 3.4.6. дулааралтын улмаас шинээр гарч болзошгүй өвчин дамжуулагч шумуул, элдэв хортон, мэрэгчдийн мониторингийн сүлжээ бий болгох;
- 3.4.7. монгол орны уур амьсгалын өөрчлөлтийн үнэлгээг 3-5 жил тутамд шинэчлэн хийж байх;
- 3.4.8. уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй, дасан зохицох чадвартай ургамал, амьтны төрөл зүйлийн судалгаа хийх;
- 3.4.9. хүлэмжийн хийн ялгаралт, шингээлтийн тооцооны үзүүлэлтийг монгол орны нөхцөлд судлан тогтоох;
- 3.4.10. уур амьсгалын өөрчлөлтийн байгаль экологи, нийгэм, эдийн засгийн салбарт нөлөөлөх байдлын болон эрсдэлийн үнэлгээг тодорхой давтамжтай хийж байх;
- 3.4.11. дасан зохицох арга хэмжээний хувилбар, тэдгээрийн өртөг зардал-үр ашгийн тооцоог эдийн засгийн салбар тус бүрээр гаргах.

Хоёрдугаар үе шат (2017-2021 он)

- 3.4.12. ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний улсын сүлжээний автоматжуулалтын түвшинг нэмэгдүүлэх;
- 3.4.13. цаг агаарын урт хугацааны прогноз боловсруулах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн үнэлгээ хийхэд супер компьютер ашиглах;
- 3.4.14. улсын нийт нутгийг хамарсан цаг агаарын доплерийн радарын сүлжээ байгуулах;
- 3.4.15. уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй, дасан зохицох чадвартай ургамал, амьтны төрөл зүйлийн судалгааг өргөжүүлэх.

3.5. “Олон нийтийг уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай мэдээллээр хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйл ажиллагаа, арга хэмжээнд идэвхтэй оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэх” стратегийн 5 дугаар зорилтын хүрээнд:

Бүх үе шатанд (2011-2021 он):

- 3.5.1. уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох талаар ном, товхимол, гарын авлага, материал бэлтгэн хэвлүүлэх;
- 3.5.2. төр, засгийн бодлого, шийдвэр, шинжлэх ухааны ололт, дэвшилтэт технологийн тухай мэдээллийг олон нийтэд цаг тухайд нь хүргэх;
- 3.5.3. уур амьсгалын өөрчлөлт, тогтвортой хөгжил, ногоон эдийн засгийн хөгжлийн тухай хичээлийг бүх шатны сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт тусгах;
- 3.5.4. уур амьсгалын өөрчлөлт, байгаль орчны салбарт шинээр бий болох мэргэжлийн ангилал, индексийг тодорхойлох, сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулах;
- 3.5.5. байгаль, цаг агаарын аюултай болон гамшигт үзэгдлийн мэдээллийг ашиглах, авран хамгаалах талаар сургалт, семинар, сурталчилгааны ажил тогтмол явуулах;
- 3.5.6. нутгийн иргэд, нөхөрлөлд түшиглэсэн гамшгаас хамгаалах багийг байгуулан ажиллуулах;
- 3.5.7. аж ахуйн нэгж, байгууллага, нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, иргэдийн ногоон үйлдвэрлэл эрхлэх, түүний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, бүтээмжийг дээшлүүлэх зэргээр уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах үйл ажиллагааг дэмжих;
- 3.5.8. уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи олон улс болон бүс нутгийн арга хэмжээнд аж ахуйн нэгж, байгууллага, нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, иргэд, эмэгтэйчүүдийн оролцоог дэмжих, хамтын ажиллагааг өрнүүлэх;
- 3.5.9. уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг нийгмийн бүлэг (өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд, ядуу гэр бүл г.м.)-ийн амьжиргааг дэмжих, ядуурлыг бууруулах, ногоон ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх;
- 3.5.10. иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын нийгмийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх.

**ДӨРӨВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ,
ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ҮҮРЭГ**

4.1. Удирдлага, зохион байгуулалт

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг улсын хэмжээнд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон Уур амьсгалын Үндэсний хорооны дарга, Засгийн газрын гишүүн хариуцна.

Уур амьсгалын Үндэсний хороо, уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан нэгж нь хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг улсын хэмжээнд удирдан зохион байгуулж, салбар хоорондын зохицуулалт хийх, үйл ажиллагааны хэрэгжилт, гүйцэтгэлд хяналт тавих, оролцогч талуудыг удирдлага, зөвлөмжөөр хангах үүрэг хүлээнэ.

Санхүү, эдийн засаг, гадаад харилцаа, хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэр, эрдэс баялаг, эрчим хүч, зам тээвэр, барилга, хот байгуулалт, эрүүл мэнд, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь тухайн салбарын хөгжлийн бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөө, Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх тухайн жилийн үндсэн чиглэл, улсын төсөвт суулган хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, үр дүнг Уур амьсгалын Үндэсний хороогоор дамжуулан Засгийн газарт тайлагнаж байна.

4.2. Оролцогч талууд, тэдгээрийн үүрэг

Хөтөлбөрийн зорилго, стратегийн зорилт, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, төр, иргэний нийгмийн байгууллагын хамтын ажиллагаа шийдвэрлэх үүрэгтэй бөгөөд талууд дараах үүрэг, оролцоотой байна:

4.2.1. Иргэд:

- 4.2.1.1. байгаль орчноо хайрлан хамгаалах, нөхөн сэргээх, байгалийн нөөц баялаг, эрчим хүчийг хэмнэх, орон байраа дулаалах, дулааны алдагдлыг багасгах, хог хаягдал бага гаргах, хоёрдогч түүхий эд ашиглах, аль болох нийтийн тээврийн хэрэгслээр зорчих, байгаль орчинд ээлтэй үйлчилгээ, экологийн тэмдэгтэй бараа, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хэрэглэх зэргээр амьдралын дадал заншлаа өөрчлөн төлөвшүүлэх;
- 4.2.1.2. байгаль хамгаалал, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах, дасан зохицох арга хэмжээнд идэвхтэй оролцох, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа болон байгалийн баялаг ашиглагчдад хяналт тавих;
- 4.2.1.3. уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох талаар олж авсан мэдлэг, туршлага, уламжлалт ёс заншлаа үр хүүхэд, өрх гэр, хамт олондоо түгээх.

4.2.2. Аж ахуйн нэгж, байгууллага

- 4.2.2.1. хүлэмжийн хийн ялгаралт багатай, байгаль орчинд ээлтэй, түүхий эд, эрчим хүчний хэмнэлттэй дэвшилтэт технологи ашиглан үйлдвэрлэл, үйлчилгээ явуулах асуудлыг үйл ажиллагааныхаа хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгаж хэрэгжүүлэх;
- 4.2.2.2. байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаар хууль тогтоомжоор хүлээсэн байгууллагынхаа үүрэг, хариуцлага, түүний хэрэгжилтийг хамт олондоо тогтмол мэдээлж, сурталчлах, биелэлтийг хангах арга хэмжээг тогтмол авч байх.

4.2.3. Иргэний нийгмийн болон төрийн бус байгууллага

- 4.2.3.1. уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх, байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр төрийн байгууллагатай хамтран ажиллах;
- 4.2.3.2. байгалийн баялаг ашиглагчдад хяналт тавих, орон нутгийн иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх, олон нийтэд мэдээлэл, сурталчилгаа хийх.

4.2.4. Төр, захиргааны байгууллага

- 4.2.4.1. Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөр, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсөв хөрөнгийг улсын төсөвт тусгах арга хэмжээ авах, олон улсын байгууллагын зээл, тусламж, хөрөнгө оруулалтыг татах арга хэмжээг зохион байгуулах;
- 4.2.4.2. Гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт оролцох, олон улс, бүс нутгийн хэмжээнд хамтын ажиллагааны бодлого боловсруулах, хамтарсан судалгаа, шинжилгээ хийх, туршлага солилцох, байгаль орчинд ээлтэй, нүүрстөрөгч бага ялгаруулдаг технологийг нэвтрүүлэх, боловсон хүчний чадавхийг нэмэгдүүлэх зэрэгт гадаад хамтын ажиллагаа, түншлэлийг өргөжүүлэх, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.3. Хууль зүй, дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлт, “Ногоон хөгжил”-ийн үзэл баримтлалыг дэмжих эрх зүйн цогц орчныг бүрдүүлж, хэрэгжилтийг хангах, хянах удирдлага, зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах, гүйцэтгэлийг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.4. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи олон улсын гэрээ, конвенцоор хүлээсэн үүргийн биелэлтийг хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаар баримтлах төрийн бодлого, стратегийг тодорхойлох, байгалийн нөөц, баялгийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, хөрс, ус, ойн нөөцийн менежментийг сайжруулах, ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний сүлжээг өргөтгөх, судалгаа, шинжилгээний ажил өрнүүлэх, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй мэдээ, мэдээлэл, арга зүйгээр хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн олон улсын механизм, санхүүгийн эх үүсвэрийг ашиглан төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, холбогдох яам, агентлагийн оролцоо, ажлын уялдаа холбоог хангах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.5. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний хороо (УАӨҮХ) болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан нэгж нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи үндэсний бодлого, стратеги, төсөл, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах, салбар хоорондын уялдааг хангах, олон улсын механизм, санхүүгийн эх үүсвэрийг ашиглах, шийдвэр гаргагчид болон олон нийтийг шаардлагатай мэдээллээр хангах, салбар дундын бодлого, эрх зүйн орчныг шинэчлэх талаар санал боловсруулах, олон улсын гэрээ хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргийн дагуу тайлан, мэдээ, илтгэл, хөтөлбөрийн биелэлтийн тайланг гаргах, үр дүнг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар дамжуулан Засгийн газарт тайлагнах, нийтэд мэдээлэх;

- 4.2.4.6. Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, шинэтгэлийн бодлого, эдийн засгийн аюулгүй байдал, хүн амын амьжиргааны түвшинг тогтвортой дээшлүүлэх бодлого, стратегид байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлт, ногоон эдийн засгийн хөгжлийн асуудлыг тусгах, салбарын стратеги төлөвлөлтийг уялдуулан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.7. Хүнс, хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтөд мал аж ахуй, газар тариалангийн салбарын дасан зохицох, хүлэмжийн хийг бууруулах, байгаль орчинд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, цэвэр үйлдвэрлэл явуулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.8. Эрдэс баялаг, эрчим хүчний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашгийг дээшлүүлэх, сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг өргөн ашиглах, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх, цэвэр үйлдвэрлэл явуулах, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.9. Зам тээвэр, барилга, хот байгуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь газрын тогтвортой менежмент, хот байгуулалт, дэд бүтцийн хөгжил, газар зохион байгуулалт, ашиглалтын бодлого, төлөвлөгөөг уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох арга хэмжээтэй уялдуулан хэрэгжүүлэх, авто замын сүлжээг сайжруулах, байгаль орчинд ээлтэй түлш хэрэглэх, нийтийн тээврийг хөгжүүлэх, цахилгаан, дулааны алдагдал багатай технологи нэвтрүүлэх, эрчим хүч хэмнэх, барилгын эко материалыг бий болгох талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.10. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь байгаль орчин, тогтвортой хөгжлийн бодлого, стратегид уур амьсгалын өөрчлөлт, ногоон эдийн засгийн хөгжлийн асуудлыг тусган бүх шатны боловсролын сургалтын хөтөлбөрийг боловсронгуй болгох, судалгаа, шинжилгээний ажлыг явуулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.11. Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлт, түүний сөрөг нөлөөллөөс хүн амыг хамгаалах, шинээр гарч болзошгүй өвчин эмгэгээс урьдчилан сэргийлэх, оношлох, эмчлэх, эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний тогтолцоог боловсронгуй болгох, чадавхийг сайжруулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;

- 4.2.4.12. Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь иргэдийн амьжиргаа, ядуурал, хөдөлмөр эрхлэлтэд уур амьсгалын өөрчлөлтийн үзүүлэх нөлөөллийг үнэлж, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, иргэдийн нийгмийн хамгааллыг сайжруулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.13. Онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь байгаль, цаг агаарын болзошгүй гамшгаас сэрэмжлүүлэх, гамшгийн аюулыг арилгах бэлэн байдлыг хангах, гамшигтай тэмцэх нөхөрлөл, хамтлагийн үйл ажиллагааг дэмжих, эрсдэлийн менежментийг сайжруулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.14. Стандартчилал, хэмжил зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь байгаль орчинд ээлтэй, эрчим хүч бага хэрэглэх стандарт боловсруулан мөрдүүлэх талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах, үр дүнг Засгийн газарт тайлагнах;
- 4.2.4.15. Статистикийн асуудал эрхэлсэн байгууллага нь байгаль орчны төлөв байдлын үнэлгээ, хүлэмжийн хийн ялгаралтын тооллогод шаардлагатай үндсэн мэдээ, өгөгдлийн сан бүрдүүлж, нэгдсэн тайлан гаргах;
- 4.2.4.16. Нутгийн захиргааны байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах, шингээгчийн чадавхийг дээшлүүлэх, хог хаягдлын менежментийг сайжруулах талаар хөтөлбөрт заасан үйл ажиллагааг өөрийн нутаг дэвсгэр дээр хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах үүргийг тус тус хүлээнэ.

4.3. Хөтөлбөрийн санхүүжилт, хяналтын тогтолцоо

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгө, санхүүжилтийг улсын болон орон нутгийн төсөв, Засгийн газрын тусгай сан (байгаль хамгаалах сан, онцгой татвар, цаашид шинээр байгуулагдаж болох байгалийн гамшгийн эрсдэлийн, бэлчээрийн, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицохуйн г.м.), иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хандив болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлыг шийдвэрлэхэд зориулагдсан олон улсын санхүүгийн механизм, тусгай сангаас бүрдүүлнэ.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангахдаа нэмэлт хөрөнгийн тусгай сан байгуулах, эсхүл олон улсын болон бүс нутгийн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, олон улсын санхүүгийн механизм, тусгай сангийн нөөц, боломжийг ашиглах замаар шийдвэрлэнэ.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг стратегийн зорилт болон үйл ажиллагааг хүрсэн үр дүнгээр нь үнэлэх бөгөөд шалгуур үзүүлэлтийг суурь мэдээ, зорилтот нөхцөл, гарах үр дүнгийн тоон утгыг үе шат тус бүрт нийцүүлэн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгана.

Үе шат бүрийн эцэст хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэх бөгөөд үр дүнгийн явцын үнэлгээ, тайланг дараа оны 2 дугаар сард багтаан гаргана.

ТАВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН ҮР ДҮН, ДҮГНЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх явцад гарах үр дүнгийн хяналт шинжилгээг стратегийн зорилт тус бүрээр үнэлнэ. Стратегийн зорилт бүрээс хүлээгдэж байгаа үр дүн болон түүнийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг дараахь хүснэгтэд үзүүлэв:

5.1. Үндэсний хөтөлбөрийн гол үр дүн, үнэлэх шалгуур үзүүлэлт

№	Стратегийн зорилт	Хөтөлбөрийн үр дүн, шалгуур үзүүлэлт	
		I үе шат	II үе шат
1	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйл ажиллагааг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх	<p>1.Холбогдох хуулийг шинээр батлуулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулна.</p> <p>2.Хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулахад чиглэсэн хөндлөнгийн аудитын тогтолцоо бүрдүүлэх бөгөөд эрчим хүч хэмнэлтийн шинэ стандартыг батлуулна.</p> <p>3.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаар үндэсний болон салбар дундын зохицуулалтыг хариуцсан нэгж байгуулна.</p>	
2	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үндэсний чадавхийг бүрдүүлж, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг ханган, эдийн засаг, нийгмийн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах	<p>1.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас хүний эрүүл мэндэд учирч болох аюул, эрсдэлийг эртнээс сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээ авах, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чадамж бүрдэж эхэлнэ. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох талаар эрүүл мэндийн салбарын стратеги батлагдана.</p> <p>2.Усны сав газрын нэгдсэн менежментийг нэвтрүүлсэн голын тоо 3-т хүрнэ.</p> <p>3.Хөв, цөөрмийн тоо 2010 оныхоос 10-15 хувиар нэмэгдэнэ.</p> <p>4.Ойжуулсан талбайн хэмжээ 2010 оныхоос 30,0 мян. га-аар нэмэгдэнэ.</p> <p>5.Үндэсний хэмжээнд нийт 4-6 газарт хүлэмжийн хий шингээх чадавхийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжинэ.</p>	<p>1.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас хүний эрүүл мэндэд учирч болох аюул, эрсдэлийг эртнээс сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээ авах, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чадамж бүрдэнэ.</p> <p>2.Усны сав газрын нэгдсэн менежмент хэрэгжсэн голын тоо 7-д хүрнэ.</p> <p>3.Хөв, цөөрмийн тоо 2010 оныхоос 20-30 хувиар нэмэгдэнэ.</p> <p>4.Ойжуулсан талбайн хэмжээ 2010 оныхоос 60,0 мян. га-аар нэмэгдэнэ.</p> <p>5.Үндэсний хэмжээнд нийт 10-15 газарт хүлэмжийн хий шингээх чадавхийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжинэ.</p>

		<p>6.Байгаль, цаг агаарын аюултай болон гамшигт үзэгдлээс үүсэх хохирлын хэмжээ 10 хувиар буурна.</p> <p>7.Усалгаатай тариаланг нэмэгдүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлснээр уур амьсгалын хуурайшилтаас хамааралтай тариалангийн нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэлбэлзлэл 2005-2010 оны дунджаас 2015 онд үр тарианд 20 хувь, төмс, тэжээлийн ургамалд 40 хувь буурна.</p> <p>8.Бэлчээрийн мал аж ахуйн уламжлалт арга ажиллагаа боловсронгуй болж бод малын зүй бус хорогдол буурна.</p>	<p>6.Байгаль, цаг агаарын аюултай болон гамшигт үзэгдлээс үүсэх хохирлын хэмжээ 15 хувиар буурна.</p> <p>7.Усалгаатай тариаланд усыг хэмнэлттэй ашиглах арга технологийг эзэмшиж нэвтрүүлсний үр дүнд усны зарцуулалт 50 хувь буурна.</p> <p>8.Бэлчээрийн уламжлалт болон эрчимжсэн мал аж ахуйн зохистой харьцаа бий болно.</p>
3	<p>Байгаль орчинд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашиг, бүтээмжийг дээшлүүлэх замаар хүлэмжийн хийн ялгаралтыг үе шаттайгаар бууруулж, карбон багатай эдийн засагт шилжих эхлэлийг тавих</p>	<p>1.Төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системийн цахилгаан эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн жишмэл түлшний хувийн зарцуулалт 2010 оныхоос 10-20 гр.ж.т/кВт.ц-аар буурна.</p> <p>2.Дулааны үйлдвэрлэлийн түлшний хувийн зарцуулалт улсын хэмжээнд 2010 оныхоос 20 кг.ж.т/Гкал-аар буурна.</p> <p>3.Эрчим хүчний балансад сэргээгдэх үүсвэрийн эзлэх хувь 10.0 хувьд хүрнэ.</p> <p>4. Дулааны хэрэглээ 25 хувь хүртэл буурна.</p>	<p>1.Төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системийн цахилгаан эрчим хүчний үйлдвэрлэлийн жишмэл түлшний хувийн зарцуулалт 2015 оныхоос 15 гр.ж.т/кВт.ц-аар буурна.</p> <p>2.Дулааны үйлдвэрлэлийн түлшний хувийн зарцуулалт улсын хэмжээнд 2015 оныхоос 25 кг.ж.т/Гкал-аар буурна.</p> <p>3.Эрчим хүчний балансад сэргээгдэх үүсвэрийн эзлэх хувь 20.0 хувьд хүрнэ.</p> <p>4. Дулааны хэрэглээ 30 хувь хүртэл буурна.</p>

4	<p>Уур амьсгалын ажиглалтын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэл хийх, судалгаа, шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг өргөжүүлэх, боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэх</p>	<p>1.Уур амьсгалийн ажиглалтын сүлжээний зохистой бүтцийг бий болгож цаг уурын өртөө, харуулын 60-аас багагүй хувь нь автомат ажиллагаанд шилжиж хэмжилтийн тасралтгүй ажиллагааг хангана.</p> <p>2.Төв, орон нутгийн хэмжээнд цаг агаарын зураг мэдээлэл дамжуулах ажиллагаанд шилэн кабель ашиглах технологид шилжинэ.</p> <p>3.Гадаргын усны хяналтын сүлжээг 30 ажиглалтын нэгжээр өргөтгөж, гүний усны 200-гаас доошгүй цэг бүхий сүлжээтэй болсон байна.</p> <p>4.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үнэлгээг 5 жил тутамд шинэчлэн хийж, түүний байгаль орчин, эдийн засаг, нийгмийн салбарт нөлөөлөх байдал, эрсдэлийн үнэлгээний чанар сайжирна.</p>	<p>1.Уур амьсгалын ажиглалтын сүлжээг дэлхийн стандартад хүргэж ус, цаг уурын өртөө, харуулыг автомат станцаар бүрэн тоноглоно.</p> <p>2.Байгалийн аюул гамшиг, уур амьсгалын өөрчлөлтийн ирээдүйн хандлагыг тооцоолоход шаардагдах супер компьютер ашиглаж эхэлнэ.</p> <p>3. Улсын нийт нутгийг доплерийн радарын сүлжээнд хамруулсан байна.</p> <p>4.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үнэлгээнд тулгуурлан дасан зохицохуйн бодлого, арга хэмжээний хувилбар гарч түүнийг нь улсын эдийн засаг, нийгмийн дунд, урт хугацааны төлөвлөлтөд тусгадаг болно.</p>
		5.Цэвдгийн ажиглалтын 30 өртөө, мөстөл судлалын 2-3 өртөө байгуулна.	
5	<p>Олон нийтийг уур амьсгалын өөрчлөлтийн мэдээллээр хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйл ажиллагаа, арга хэмжээнд идэвхтэй оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэх</p>	<p>1.Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах талаар олон нийтийн мэдлэг, мэдээллийг илэрхийлэх нийгмийн судалгааны үр дүнд ахиц гарна.</p> <p>2.Хэвлэн нийтлүүлсэн ном товхимол, гарын авлага, бусад материал, зохион байгуулсан сургалт семинарын тоо нэмэгдэнэ.</p> <p>3.Уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг хариу арга хэмжээнд оролцсон, холбогдох төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн иргэн, нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүрээ өснө.</p>	

5.2. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд учирч болох эрсдэл, түүний удирдлага

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаанд дор дурдсан эрсдэл тохиолдож болохыг тооцно:

5.2.1. байгаль, цаг уурын болон бусад гамшгийн эрсдэл:

- 5.2.1.1. нийтийг хамарсан өвчин, тахал, байгаль, цаг уурын гамшигт үзэгдэл (ган, зуд, г.м.);
- 5.2.1.2. үйлдвэрийн томоохон осол, ялангуяа эрчим хүчний осол.

5.2.2. эдийн засгийн хүрээний эрсдэл:

- 5.2.2.1. дотоодын санхүүгийн хямрал газар авах, төсвийн зарлага эрс өсөх;
- 5.2.2.2. дэлхийн болон бүс нутгийн банк, санхүүгийн өргөн хэмжээний хямрал;
- 5.2.2.3. гадаадын хөрөнгө оруулалт, тусламж эрс саарах, зогсох;
- 5.2.2.4. эрчим хүч, газрын тосны бүтээгдэхүүний үнэ огцом өсөх, буурах;
- 5.2.2.5. түнш орнуудын эдийн засгийн нөхцөл байдал огцом буурах, зээл, тусламжаа бууруулах, зогсоох;
- 5.2.2.6. уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи олон улсын гэрээ, протокол хүчингүй болох буюу хөрөнгө, санхүү, технологи дамжуулалт, цэвэр хөгжилд хүрэх механизмын хэрэгжилт саатах, зогсонги байдалд орох.

5.2.3. төрийн байгууллагын төвшинд учирч болох эрсдэл:

- 5.2.3.1. хууль тогтоомжийн хэрэгжилт сулрах;
- 5.2.3.2. төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа бодит үр дүнд хүрэхгүй болох;
- 5.2.3.3. төрийн институцийн бие биендээ тавих хяналтын тогтолцоо ажиллахгүй, тэдгээрийн эрх, үүргийн хуваарилалт тодорхойгүй болох, хариуцлага тооцох механизм сулрах;
- 5.2.3.4. авлига өргөжин тэлэх;
- 5.2.3.5. нийгмийн хямрал гүнзгийрэх;
- 5.2.3.6. нийтийг хамарсан ядуурлаас гарч чадахгүй болох.

Дээр дурдсан эрсдэлийн удирдлагын арга механизмыг энэ хөтөлбөрийн зорилт, үйл ажиллагааны хүрээнд байнга боловсронгуй болгож хэрэгжүүлнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2011 оны 11 дүгээр
сарын 9-ний өдөр

Дугаар 317

Улаанбаатар хот

Төлөвлөгөө батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Улсын Их Хурлын 2011 оны 1 дүгээр сарын 6-ны өдрийн 2 дугаар тогтоолоор баталсан «Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөрбөр»-ийн эхний үе шатанд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, улсын төсөвт тусган бусад эх үүсвэрээс санхүүжүүлэх арга хэмжээ авахыг Сангийн сайд С. Баярцогт, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Л. Гансүх, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Т. Бадамжунай, Зам, тээвэр, барилга, хот байгуулалтын сайд Х. Баттулга, Эрдэс баялаг, эрчим хүчний сайд Д. Зоригт, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайд Ё. Отгонбаяр, Батлан хамгаалахын сайд Л. Болд, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгасугай.
3. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг зохион байгуулж, салбар дундын ажлын уялдааг ханган, хяналт тавьж ажиллахыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Л. Гансүхэд үүрэг болгосугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

С. БАТБОЛД

Байгаль орчин, аялал
жуулчлалын сайд

Л. ГАНСҮХ

**УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ЭХНИЙ ҮЕ
ШАТАНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

№	Авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Оролцогч талууд	
			Хариуцах байгууллага	Хамтран хэрэгжүүлэгч
Стратегийн зорилт 1: Уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас гарч байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмжсэн эрх зүйн орчин, бүтэц, зохион байгуулалт, удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх талаар				
1.1	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох стратеги боловсруулан хэрэгжүүлэх	2012	БОАЖЯ	Холбогдох яамд
1.2	Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай, Ойн тухай, Усны тухай, Эрчим хүчний тухай, Гамшгаас хамгаалах тухай, Газрын тухай, Барилгын тухай, Сэргээгдэх эрчим хүчний тухай зэрэг холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулах	2011-2016	БОАЖЯ	ХЗДХЯ, ЭБЭХЯ, ЗТБХБЯ, ОБЕГ
1.3	Бэлчээр ашиглах, хөрс хамгаалах, эрчим хүч хэмнэх, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний үр ашгийг дээшлүүлэх, ногоон хөгжлийг дэмжих, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг авах хариу арга хэмжээний тухай зэрэг харилцааг зохицуулсан эрх зүйн орчныг шинээр бүрдүүлэх	2012-2016	БОАЖЯ	ЗТБХБЯ, ХХААХҮЯ, ЭБЭХЯ
1.4	Хүлэмжийн хийн тооллого, тооцоонд шаардлагатай эх мэдээг улсын статистикийн мэдээлэлд оруулах	2012-2015	ЭБЭХЯ, БОАЖЯ	ҮСХ
1.5	Эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээ, барилгын чанар, дулаалгын байдалд хөндлөнгийн аудит хийх механизмыг бий болгох	2012-2016	ЭБЭХЯ, ЗТБХБЯ	БОАЖЯ, МХЕГ
1.6	Эрчим хүч, уур, ус хэмнэлт, хог хаягдлын ашиглалт, боловсруулалт, тээврийн хэрэгсэл болон зарим цахилгаан хэрэгслийн хүлэмжийн хийн ялгаралтын байж болох дээд түвшний шинэ норм, стандартыг боловсруулж мөрдүүлэх	2012-2016	ЭБЭХЯ	ҮСХ
1.7	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудал хариуцсан салбар дундын зохицуулалт хийх үүрэг бүхий бүтцийг бий болгох, чадавхижуулах арга хэмжээ авах	2012-2013	БОАЖЯ	

1.8	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг салбаруудын дасан зохицох үйл ажиллагааны хөтөлбөр боловсруулах (эрүүл мэнд, мал аж ахуй, газар тариалан, усны нөөц, хангамж зэрэг)	2011-2016	БОАЖЯ	Холбогдох яам
Стратегийн зорилт 2: Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үндэсний чадавхийг бүрдүүлж, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг ханган, эдийн засаг, нийгмийн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах талаар				
2.1	Уур амьсгалын өөрчлөлтөөс хүний эрүүл мэндэд учирч болох аюул, эрсдэлийг эрт сэрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээний үр дүнг дээшлүүлэх	2012-2016	ЭМЯ	БОАЖЯ
2.2	Голын эх, сав газруудын нэгдсэн менежментийг боловсронгуй болгох үндсийг бүрдүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
2.3	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд нэн эмзэг бүс нутгийн усны нөөцийг нарийвчлан тогтоох, салбарын хөгжлийн бодлого, төлөвлөлттэй уялдуулан тооцох, зарим голын савд экосистемд түшиглэсэн дасан зохицох арга хэмжээ авч эхлэх	2011-2016	ҮХШХ	БОАЖЯ
2.4	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицуулан ойн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний менежментийг боловсронгуй болгох	2012-2016	БОАЖЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
2.5	Газрын доройтол, цөлжилтийг сааруулах арга хэмжээг авах, бэлчээр, хөрсний хүлэмжийн хийн шингээх чадавхийг дээшлүүлэх арга хэмжээ авах	2012-2016	БОАЖЯ	ХХААХҮЯ, ЗТБХБЯ
2.6	Говь, тал хээрийн бүсийн ахуйн түлшний хангамжийг зохистой шийдвэрлэх замаар заг, шаваг зэрэг модлог, бутлаг ургамлын нөөцийг хамгаалах	2012-2016	БОАЖЯ	ЭБЭХЯ, ХХААХҮЯ
2.7	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд эмзэг биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг тусгай хамгаалалттай газар нутгийг түшиглүүлэн хэрэгжүүлж эхлэх	2012-2016	БОАЖЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
2.8	Мал аж ахуйн эмзэг байдал, эрсдэлийг үе шаттайгаар бууруулах арга хэмжээ авах	2011-2016	ХХААХҮЯ	СЯ, НХХЯ
2.9	Хуурайшилттай нөхцөлд зохицсон, ус хэмнэх, хөрс хамгаалах технологид тулгуурласан усалгаатай газар тариаланг хөгжүүлэх	2012-2016	ХХААХҮЯ	БОАЖЯ

2.10	Газар ашиглалт, бэлчээрийн талаарх судалгааны газар дээрх болон сансрын шуурхай мөхиторингийг боловсронгуй болгож, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, малчдад дэмжлэг үзүүлэх	2012 оноос	БОАЖЯ	ХХААХҮЯ, ОБЕГ
2.11	Иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх, ядуурлыг бууруулах, ногоон ажлын байр бий болгох чиглэлээр төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх	2012-2015	НХХЯ	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
2.12	Цөлжилтөд илүү ихээр нэрвэгдэж байгаа аймаг, орон нутгийн түлшний хэрэгцээнд шингэрүүлсэн шатдаг хий ашиглах, хийн түлшний үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгжийг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээ авах	2012-2016	БОАЖЯ, ЭБЭХЯ, ХХААХҮЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
2.13	Цөлжилтөд ихээр нэрвэгдэж байгаа аймгуудад мод, бут, сөөг, харгана түлшинд хэрэглэхийг хориглох арга хэмжээ авах	2012-2016	БОАЖЯ, ЭБЭХЯ, ХХААХҮЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
Стратеги зорилт 3: Байгаль орчинд ээлтэй технологи нэвтрүүлэх, үйлдвэрлэл, хэрэглээний үр ашиг, бүтээмжийг дээшүүлэх замаар хүлэмжийн хийн ялгаралтыг үе шаттайгаар бууруулж, карбон багатай эдийн засагт шилжих эхлэлийг тавих талаар				
3.1	Цахилгаан эрчим хүч, дулааны үйлдвэрлэлийн түлшний хувийн зарцуулалтыг бууруулах арга хэмжээ авах	2011-2016	ЭБЭХЯ	
3.2	Эрчим хүчний дамжуулалт, түгээлтийн үр ашгийг үе шаттайгаар нэмэгдүүлэх	2011-2016	ЭБЭХЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
3.3	Салхи, нарны эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хэрэглээг өргөжүүлэх	2011-2012	ЭБЭХЯ	
3.4	Эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдоогүй сумын төв, сууринг сэргээгдэх эрчим хүчээр хангах арга хэмжээг шат дараатайгаар авах	2011-2016	ЭБЭХЯ	
3.5	Органик хог хаягдал боловсруулж хийн түлш үйлдвэрлэх технологи нэвтрүүлэх, хэрэглээг нэмэгдүүлэх	2012-2016	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар	
3.6	Газрын гүний дулааныг ашиглах технологийн туршилт хийх, нэвтрүүлж эхлэх	2011-2016	ЭБЭХЯ	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
3.7	Далд уурхайн метан хийг ашиглах технологи нэвтрүүлэх судалгаа хийх	2011-2016	ЭБЭХЯ	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар

3.8	Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хотын барилгын халаалтын системд дулааны программчилсан тохируулгатай технологи нэвтрүүлэх, хот, суурины хэрэглэгчдийг бүрэн тоолууртай болгох ажлын эхний шатыг хэрэгжүүлэх	2011-2016	ЭБЭХЯ	
3.9	Улайсах лампын хэрэглээг хязгаарлах арга хэмжээ авах	2012-2016	ЭБЭХЯ	ГЕГ
3.10	Цементийн үйлдвэрлэлд хуурай технологи нэвтрүүлэх	2012-2016	ЗТБХБЯ	
3.11	Автотээвэрт хийн болон хосолмол түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, түлш бага зарцуулдаг тээврийн хэрэгслийн хэрэглээг дэмжих арга хэмжээ авах	2012-2016	ЗТБХБЯ	
3.12	Нийтийн зорчигч тээврийн үйлчилгээнд том оврын автобус, цахилгаан тээврийн хэрэгслийн эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх	2012-2016	ЗТБХБЯ	Нийслэлийн Засаг дарыг Тамгын газар
3.13	Улаанбаатар хотын дулааны алдагдал ихтэй барилгыг нэмж дулаалах, дулааны алдагдлыг багасгах арга хэмжээ авах	2011-2016	ЗТБХБЯ	
3.14	Газар ашиглалтыг сайжруулж, атаршсан газрыг сэргээн ашиглах явдлыг өргөжүүлэх, шинээр газар хагалахыг хязгаарлах арга хэмжээ авах, уул уурхайн газрын нөхөн сэргээлтийг сайжруулах	2011-2016	БОАЖЯ	ХХААХҮЯ
3.15	Ойжуулах, ойг нөхөн сэргээх болон ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлж, хүлэмжийн хийн шингээлтийг сайжруулах	2011-2016	БОАЖЯ	
3.16	Ойг түймэр, хортон шавжаас хамгаалах, хууль бус ашиглалтыг таслан зогсоох, ойн нөөцийн хомсдолыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	
3.17	Төвлөрсөн томоохон хот, суурин газрын ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлж, арчилгааг сайжруулах	2011-2016	БОАЖЯ	ЗТБХБЯ
3.18	Ойжуулалт, ойн зурвас байгуулах чиглэлээр гадаад, дотоодын байгууллагуудтай хамтран төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, ой байхгүй газрыг ойжуулах, мод үржүүлэх шинэ дэвшилтэт технологийг судлан нэвтрүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	
3.19	Хатуу хог хаягдлыг бүрэн боловсруулах, эргүүлэн ашиглах үйлдвэр байгуулах	2011-2016	Нийслэлийн Засаг дарыг Тамгын газар	

Стратеги зорилт 4: Уур амьсгалын ажиглалтын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэл хийх, судалгаа, шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг өргөжүүлэх, боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэх талаар

4.1	Ус, цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний улсын сүлжээг өргөтгөх, технологийн шинэчлэлийг эрчимжүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	
4.2	Аерологийн өртөөний хэвийн ажиллагааг хангах, ашиглалтыг сайжруулах	2011-2016	БОАЖЯ	
4.3	Нарны цацраг судлал, нарны гийгүүллийн хэмжилтийг сэргээн хийх	2011-2014	БОАЖЯ	
4.4	Тусгай хамгаалалттай газрыг түшиглэн биогеоценозийн ажиглалт, мониторингийн сүлжээг байгуулж эхлэх	2012-2016	БОАЖЯ	
4.5	Ус, цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний улсын сүлжээг түшиглэн мөстөл, цэвдэг, цөлжилтийн мониторингийн сүлжээг байгуулах	2011-2016	БОАЖЯ	ШУА
4.6	Өндөр уулын мөстөл судлалын сүлжээг Алтайн нуруунд байгуулах	2012-2016	БОАЖЯ	
4.7	Гадаргын болон гүний усны мониторингийн сүлжээг шинэчлэх, өргөтгөх	2011-2016	БОАЖЯ	
4.8	Дулааралтын улмаас шинээр гарч болзошгүй өвчин дамжуулагч шумуул, элдэв хортон, мэрэгчдийн мониторингийн сүлжээг бий болгох	2012-2016	БОАЖЯ	ЭМЯ, ХХААХҮЯ, ОБЕГ
4.9	Бэлчээрийн ургамлын болон цөлжилтийн мониторингийн сүлжээг бий өргөжүүлэх	2011 оноос	БОАЖЯ	ХХААХҮЯ
4.10	Монгол орны уур амьсгалын өөрчлөлтийн үнэлгээг 3-5 жил тутамд шинэчлэн хийж байх	2013	БОАЖЯ	
4.11	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй, дасан зохицох чадвартай ургамал, амьтны төрөл зүйлийн судалгаа хийх	2012-2016	БСШУЯ	ХХААХҮЯ, БОАЖЯ, ШУА
4.12	Ургамлын өвчин, хортны ажиглалтыг өргөжүүлэн, бэлчээрийн эрүүл ахуйн үнэлгээний арга технологи боловсруулах	2012-2016	БСШУЯ	ХХААХҮЯ, БОАЖЯ, ШУА
4.13	Хүлэмжийн хийн ялгаралт, шингээлтийн тооцооны үзүүлэлтийг монгол орны нөхцөлд судлан тогтоох	2012-2015	БСШУЯ, БОАЖЯ	ШУА
4.14	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн байгаль экологи, нийгэм, эдийн засгийн салбарт нөлөөлөх байдлын болон эрсдэлийн үнэлгээг тодорхой хийх	2012-2015	БОАЖЯ	ШУА
4.15	Дасан зохицох арга хэмжээний хувилбар, тэдгээрийн өртөг зардал-үр ашгийн тооцоог эдийн засгийн салбар тус бүрээр гаргах	2013 оноос	БОАЖЯ, ҮХШХ	Салбарын ям, ШУА

Стратеги зорилт 5: Олон нийтийг уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай мэдээллээр хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйл ажиллагаа, арга хэмжээнд идэвхтэй оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэх талаар

5.1	Уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох талаар ном, товхимол, гарын авлага, материал бэлтгэн хэвлүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	БСШУЯ
5.2	Төр, засгийн бодлого, шийдвэр, шинжлэх ухааны ололт, дэвшилтэт технологийн тухай мэдээллийг олон нийтэд цаг тухайд нь хүргэх	2011-2016	БОАЖЯ	БСШУЯ
5.3	Уур амьсгалын өөрчлөлт, тогтвортой хөгжил, ногоон эдийн засгийн хөгжлийн тухай хичээлийг бүх шатны сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт тусгах	2012-2016	БСШУЯ	ҮХШХ
5.4	Уур амьсгалын өөрчлөлт, байгаль орчны салбарт шинээр бий болох мэргэжлийн ангилал, индексийг тодорхойлох, сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулах;	2012-2013	БСШУЯ	БОАЖЯ
5.5	Байгаль, цаг агаарын аюултай болон гамшигт үзэгдлийн мэдээллийг ашиглах, авран хамгаалах талаар сургалт, семинар, сурталчилгааны ажил тогтмол явуулах	2011-2016	ОБЕГ	БСШУЯ
5.6	Нутгийн иргэд, нөхөрлөлд түшиглэсэн гамшгаас хамгаалах багийг байгуулан ажиллуулах	2011-2016	ОБЕГ	БСШУЯ
5.7	Аж ахуйн нэгж, байгууллага, нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, иргэдийн ногоон үйлдвэрлэл эрхлэх, түүний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, бүтээмжийг дээшлүүлэх зэргээр уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах үйл ажиллагааг дэмжих, урамшуулах	2011-2016	БОАЖЯ	Аймаг, нийслэлийн Засаг дарыг Тамгын газар
5.8	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаархи олон улс болон бүс нутгийн арга хэмжээнд аж ахуйн нэгж, байгууллага, нөхөрлөл, төрийн бус байгууллага, иргэд, эмэгтэйчүүдийн оролцоог дэмжих, хамтын ажиллагааг өрнүүлэх	2011-2016	БОАЖЯ	Нийслэлийн Засаг дарыг Тамгын газар
5.9	Уур амьсгалын өөрчлөлтөд нийгмийн эмзэг бүлэг (өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд, ядуу гэр бүл г.м.)-ийн амьжиргааг дэмжих, ядуурлыг бууруулах, ногоон ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх	2012-2016	НХХЯ	БОАЖЯ

RESOLUTION OF THE STATE GREAT KHURAL OF MONGOLIA

06 Feb 2011

No 02

State Building, Ulaanbaatar city

Approval of the National Action Program on Climate Change

The State Great Khural (Parliament) of Mongolia has issued this resolution, referring to part 43.1, item 43 of Mongolian Parliament Law:

1. To approve the National Action Program on Climate Change, attached, to be implemented within the framework of the Millennium Development Goals-based Comprehensive National Development Strategy.
2. The Government of Mongolia /S.Batbold/ shall be in charge of developing an action plan for the implementation of the National Action Program on Climate Change, by organizing its implementation through economic and social development objectives, and including related expenses in the annual state budget.

SPEAKER OF THE STATE GREAT
KHURAL OF MONGOLIA

D. DEMBEREL

NATIONAL ACTION PROGRAM ON CLIMATE CHANGE

One. BACKGROUND AND JUSTIFICATION

1.1. Climate change in Mongolia and its impacts and consequences

Climate change, according to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), is “a change of climate which is attributed directly or indirectly to human activity that alters the composition of the global atmosphere and which is in addition to natural climate variability observed over comparable time periods”.

Mongolia is very sensitive to climate change because of its geographic location, fragile ecosystems and environment-weather dependent socio-economic circumstances. In the last forty years, Mongolian ecosystems have been noticeably altered by increased variability and changes in global climatic conditions. Changes that have been observed include increased desertification, more frequent droughts and dzuds (harsh winters), increased scarcity of water resources and greater biodiversity loss. These changes have follow-on consequences that negatively affect the national economy and the livelihoods of Mongolian citizens.

In Mongolia, the annual mean temperature has increased by 2.14°C between 1940 and 2008. This is a much greater rate of warming than has been observed in global average temperatures, which increased by 0.74°C from 1906 to 2005. Based on this comparison it is clear that climate change is occurring very intensively in Mongolia.

Deterioration of the snow caps of high mountains and thawing of permafrost have been observed. For instance, the snow covered areas of Kharkhiraa, Turgen, Munkhkhairkhan, Tsambagarav and Sair mountains decreased by 30 per cent between 1992 and 2002.

Since 1961, the annual potential evapo-transpiration rate has increased by 118.1mm and growing season precipitation has decreased by 33mm due to climate change, leading to severe aridity and desertification. Furthermore, periods of bare soil without snow or vegetation have been prolonged due to the snow cover melting up to one month earlier. As a result, soil erosion caused by wind has increased and the number of dust storm days has increased by a factor of 3 to 4 since 1960.

Hundreds of springs, ponds and lakes have dried out; pasture production has declined and biological diversity has decreased due to increased dryness. Due to pasture degradation and an increase of extreme hot days, animals can not gain enough weight and energy for growth in summer-autumn. This leads to animal weight loss and an inability for the animals to build up the necessary strength and resistance to overcome dzuds.

Greenhouse gases are natural and human caused gases in the atmosphere that absorb and emit thermal or ultraviolet radiation. Greenhouse gases include carbon dioxide (CO₂), methane (CH₄), nitrous oxide (N₂O), hydrofluorocarbons (HFCs), perfluorocarbons (PFCs) and sulfur hexafluoride (SF₆). Anthropogenic climate change is predominantly

caused by an increased in greenhouse gas concentrations in the atmosphere as a result of human activities.

Mongolian greenhouse gas (GHG) emissions totalled 18,868 gigagrams (Gg) carbon dioxide equivalent (CO₂-e) in 2006 and emissions net of carbon sequestration were 15,628 Gg CO₂-e. 54.2 per cent of total GHG emissions were emitted by the energy sector, 34.2 per cent by agriculture and livestock and the remaining emissions are from land use, change in forest area, industry and waste sectors. In 2006 Mongolian GHG emissions per capita were higher than the global average and most other developing countries. However, GHG emissions are expected to increase due to the country's ongoing development. Consequently, mitigation policies will be required to be implemented. For example through the development of efficient electric and thermal power generation and consumption, introduction of environmentally sound technologies, improvement of fuel efficiency, promotion of renewable energy sources and reduction of air pollution.

The frequency and magnitude of extreme climate/weather events such as drought, dzud, flood and desertification are increasing. The occurrence of other hazardous weather events such as thunder, hail, snow and dust storms, and flash floods has increased and the socio-economic losses associated with these events has roughly doubled in the last 20 years. Since 1970, about 23-30 hazardous weather events occurred, one third of these caused disastrous situations and accounted for economic losses of approximately 5-7 million USD each year.

In addition, the morbidity and mortality rates of the population have increased due to the heightened frequency of extreme weather events. Particularly, gastroenterological disorders, intoxication and cardio vascular disease have increased due to inadequate food storage conditions under warmer temperatures and frequent hot weather events. The number of cardiovascular disease incidents was around 100 and 600 per 10000 people in 1988 and 2008 respectively.

Concerns about possible threats to the economy, human health and sustainable development are being raised because of the heightened potential for an ecological catastrophe to occur caused by environmental degradation under climate change and other human activities.

1.2. Projections of future climate change and its possible impacts

The mean air temperature in Mongolia is projected to increase by 2.1-3°C by mid century and 3.1-5°C at the end of the century. This rate is 2-3 times higher than the global average temperature increase observed in the 20th Century. Summer precipitation is projected to increase by 6-15 per cent to 2030. Winter precipitation is projected to increase by 7-15 per cent up to 2050 and by 50 per cent after 2050.

According to scientific estimations, warming is expected to intensify aridity and desertification and evapo-transpiration may increase at a rate 6-10 times faster than precipitation changes. Accordingly, it is estimated with high probability that mountain glaciers with a depth of around 50 meters in Tsambagarav will completely melt by 2040, glaciers with a depth of 100 meters will completely melt by 2050-2060, and those with a depth of around 200 meters will completely melt by 2070-2080. The volume of water in rivers originating from the Altai and Kangai mountain ranges are projected to increase in the first half of the century but then decrease as the glaciers decline.

Pastoral livestock production is expected to be challenged by hot and dry weather in the summer and greater risks of dzuds and increased snow falls in the winter. Wheat yields are projected to fall by about 15 per cent in the central agricultural region over the period 2011 to 2030. Warming may lead to the spread of tropical diseases previously not observed in the country and threaten food safety and human health.

However, there may be some positive impacts arising from climate change such as a greater ability to plant warm region crops, the extension of crop land toward cold areas previously not appropriate for agriculture, shortening of the heating season for buildings and saving of electric and thermal energy, reduced need for insulation materials in construction, and a decrease in the ice season of rivers. Unfortunately, studies show that the negative impacts are expected to dominate the positive ones.

1.3. Legal rationale for the National Action Program on Climate Change

The legal rationale for the development and implementation of the National Action Program on Climate Change is established through the Constitution of Mongolia, the Concept Paper on National Security, the Millennium Development Goals-based Comprehensive Sustainable Development Strategy, the Strategy of Ecology of Mongolia, the Development Strategy of Mongolia, the National Strategy of Sustainable Development, the Strategy of Food and Agriculture, the Strategy of Herders of Mongolia and other national programs as well as international laws and conventions ratified by Mongolia such as the UNFCCC, the Kyoto Protocol, the UN Convention to Combat Desertification, and the Convention on Biological Diversity.

According to its obligations and commitments under the UNFCCC, the Mongolian Government initiated and implemented the National Action Program on Climate Change which was approved by the Government in 2000. However, the program needed to be improved by improving the links with current national economic and social strategies and policies. The program also needed to incorporate improved knowledge about climate change, lessons from global climate change experiences and extended global partnerships and mechanisms. Furthermore, a comprehensive approach to tackle climate change incorporating indicators and expected outcomes is crucial to the national program. This document outlines the revised National Action Program on Climate Change which includes these improvements.

The Clean Development Mechanism (CDM) is an instrument for achieving the goals of the Kyoto Protocol to the UNFCCC. The CDM assists developing countries (those not listed in Annex 1 to the Convention) to achieve sustainable development objectives and to support developing countries' contributions to the Convention.

The Millennium Development Goals-based Comprehensive National Development Strategy of Mongolia was approved by the Parliament of Mongolia on 12 February 2008. Priority Area 5 of the strategy states that "to create a sustainable environment for development by promoting capacities and measures on adaptation to climate change, halting imbalances in the country's ecosystems and protecting them", this statement is the basic rationale for the development of the National Action Program on Climate Change.

Adaptation to climate change is the process of natural and human systems adapting to changing environmental and climatic conditions. It includes measures taken by natural and anthropogenic systems in order to reduce the potential harm caused by climate change or to maximize the positive impacts of current and expected climate change.

Adapting to climate change and mitigation strategies ensure sustainable development and efficient economic growth, reduce negative impacts on the environment, reduce degradation and pollution, and are key elements of 'green growth' strategies.

TWO. GOALS, STRATEGIC OBJECTIVES, IMPLEMENTATION PERIOD, PHASES AND PRINCIPLES OF NAPCC

2.1. Goals of the program

The goals of the program are to ensure environmental sustainability, development of socio-economic sectors adapted to climate change, reduction of vulnerabilities and risks, and mitigation of GHG emissions as well as promoting economic effectiveness and efficiency and implementation of 'green growth' policies.

The implementation of the NAPCC to 2021 will help Mongolia create the capacity to adapt to climate change and establish a foundation for green economic growth and development.

2.2. Strategic objectives of the program

In order to achieve the goal, the following strategic objectives have been defined:

- 2.2.1. Set the legal environment, structure, institutional and management frameworks for addressing on climate change.
- 2.2.2. Ensure environmental sustainability is maintained and reduce socio-economic vulnerabilities and risks through strengthening the national climate change adaptation capacity
- 2.2.3. Mitigate GHG emissions and establish a low carbon economy through the introduction of environmentally friendly technologies and improvement in energy effectiveness and efficiency
- 2.2.4. Enhance the national climate observation, research and monitoring network and strengthen employees' capacity
- 2.2.5. Conduct public awareness campaigns and support citizen and community participation in actions against climate change

2.3. Implementation period and phases of the program

The National Action Program on Climate Change will be implemented in two phases over the period from 2011 to 2021.

- 2.3.1. In the first phase (2011-2016), national mitigation and adaptation capacity will be strengthened; legal environment, structure, institutional and management system will be set-up; and community and public awareness and participation in climate change activities will be improved.
- 2.3.2. In the second phase (2017-2021), climate change adaptation measures will be implemented and GHG mitigation actions will commence.

2.4. Implementation principles

The NAPCC will be implemented in line with the following principles:

- 2.4.1. Maintain consistency with the National Security Strategy, sustainable development practices, green economic growth and development goals
- 2.4.2. Align with other policies to maintain environmental sustainability, reduce pollution, alleviate poverty and ensure the population is safe and healthy
- 2.4.3. Introduce increasingly advanced scientific and environmentally sound techniques and technologies in GHG mitigation and climate change adaptation actions, and also synchronize these with traditional practices and culture
- 2.4.4. Maintain international and regional partnerships and cooperation
- 2.4.5. Ensure cooperation between government and business; secure community and individual participation in the program; improve the integration of central and local government activities; and increase integration between economic sectors
- 2.4.6. Ensure justice, transparency, human rights and gender equality are upheld in the implementation of the program.

THREE. IMPLEMENTATION ACTIVITIES OF THE PROGRAM

The following activities will be carried out in phases in order to fulfil the objectives of the program.

3.1. Strategic objective 1 – Set legal environment, structure, institutional and management system that responding climate change issues”:

In the all phases (2011-2021)

- 3.1.1. Make amendments to existing laws and regulations, such as the ‘Environment Protection Law’, the ‘Monitoring of Hydrology, Meteorology and Environment Law’, the ‘Energy Law’, the ‘Disaster Protection Law’, the ‘Construction Law’, the ‘Renewable Energy Law’, the ‘Water Law’, and the ‘Forest Law’, that are favourable to GHG mitigation and climate change adaptation activities.
- 3.1.2. Pass new laws supporting coordinated pasture utilization, soil protection, energy saving measures, improvement of energy efficiency, green development, and measures combating climate change.
- 3.1.3. To create a legal environment for including basic data in the national statistics this will be used for creating the national GHG inventory.
- 3.1.4. Establish independent audit systems to monitor power generation, energy consumption, and construction and insulation quality.
- 3.1.5. Set new standards for electric and thermal energy use, water saving, waste water re-use and processing. (Set and adhere new standards on saving electric, thermal energy and water use as well as waste recycling.)
- 3.1.6. Set up an institution with responsibilities to coordinate inter-sectoral issues related to addressing to climate change.
- 3.1.7. Develop regulations, policies and measures relevant to the implementation of the CDM.

3.2. Strategic objective 2- “Ensure environmental sustainability and reduce socio-economic vulnerabilities and risks through strengthening the national climate change adaptive capacity”:

In the first phase (2011-2016):

- 3.2.1. Develop early warning, disaster response and public awareness systems for human health risks and natural disasters induced by climate change;
- 3.2.2. Set up integrated water management plans for river basins and up-stream areas;
- 3.2.3. Establish advanced technical and economic capacity to improve water efficiency and re-use of waste water;
- 3.2.4. Extend water reservoirs and basin constructions for harvesting of river, precipitation and snow melt water;
- 3.2.5. Assess water resources in the most vulnerable regions and coordinate development strategies and policies;
- 3.2.6. Enhance management systems for natural forest conservation and implement key ecological restoration programs in response to climate change;
- 3.2.7. Enhance carbon sequestration capacities and improve afforestation campaigns in urban areas;
- 3.2.8. Introduce advanced techniques and technologies for tree breeding and implement projects and programs in cooperation with international and local organizations aimed to expand nation-wide tree-planting and the green belt zone;
- 3.2.9. Reduce land degradation and desertification, and increase the carbon sequestration potential of pasture and soils;
- 3.2.10. Develop solutions to protect shrubs and bush species, such as saxaul (haloxylon ammodendron), by improving household fuel supply systems in the steppe and desert regions;
- 3.2.11. Implement special projects and measures intended to protect and conserve biological diversity and support climate change adaptation in special protected areas;
- 3.2.12. Conduct measures to reduce livestock vulnerability and risks;
- 3.2.13. Extend irrigated agriculture through the use of drought resistant crops, and water saving and soil protection technologies;
- 3.2.14. Implement projects and programs in order to improve human livelihoods, reduce poverty and build up new green workplaces;
- 3.2.15. Strengthen early warning and prevention systems for natural disasters;

In the second phase (2017-2021):

- 3.2.16. Establish water reservoirs on rivers in the Arctic Ocean Basin and in glacial areas;
- 3.2.17. Extend the establishment of water ponds that harvest snow and rain water;
- 3.2.18. Conduct integrated water management including in major river basins;

- 3.2.19. Maintain comprehensive protection of the forest resource, establish forest nursery and restoration activities and increase carbon sequestration capacity;
- 3.2.20. Reinforce measures against land degradation and desertification;
- 3.2.21. Enhance activities for the protection of biodiversity and support adaptation to climate change in local protected areas;
- 3.2.22. Implement enduring policies for livestock management adapted to climate change;
- 3.2.23. Extend irrigated agriculture through the use of drought resistant crops, and water saving and soil protection technologies;
- 3.2.24. Strengthen early warning systems for natural disasters;
- 3.2.25. Construct canals to manage flood waters and develop water re-use technologies.

3.3. Strategic objective 3 - "Mitigate GHG emissions and establish a low carbon economy through the introduction of environmentally friendly technologies and improvement in energy effectiveness and efficiency":

In the first phase (2011-2016):

- 3.3.1. Reduce internal fuel consumption of electric and heat power generators;
- 3.3.2. Increase efficiency of energy transfer and distribution;
- 3.3.3. Establish a renewable energy fund;
- 3.3.4. Develop wind and solar energy production systems;
- 3.3.5. Supply renewable energy generators to soum centers (smallest administrative unit of Government in Mongolia) and settlements that are not connected to the central electricity network;
- 3.3.6. Conduct a pilot study into, and introduce, geothermal power exploitation technologies;
- 3.3.7. Conduct technological research and development into the utilization of methane gas from underground mining;
- 3.3.8. Introduce and disseminate improved technology for coal processing and clean fuel processing in local areas;
- 3.3.9. Develop advanced technologies for, and increase the use of, organic waste processing and production of liquid and gas fuels;
- 3.3.10. Introduce automatic heat regulators in building heating systems of Ulaanbaatar, Darkhan and Erdenet cities and implement the first stage of providing urban users with electricity meters;
- 3.3.11. Limit incandescent light bulb usage;
- 3.3.12. Develop technologies for dry (lower emission) cement production;
- 3.3.13. Prioritise road construction projects that connect to the international road network;
- 3.3.14. Improve urban road traffic management and reduce traffic congestion;

- 3.3.15. Expand the railway network in the Gobi desert and the eastern part of the country and restrict the usage of haulage trucks;
- 3.3.16. Increase hydrogen and hybrid fuel use in vehicles and encourage low fuel consumption cars;
- 3.3.17. Extend the number of buses and trolleybuses used for public transportation in cities;
- 3.3.18. Install insulation in buildings with high thermal loss in Ulaanbaatar and take other measures to reduce the rate of heat transfer;
- 3.3.19. Improve land use efficiency, increase re-use of abandoned crop lands, impede cultivation of wilderness and expand mining rehabilitation efforts;
- 3.3.20. Conduct forestation and reforestation activities, expand green compounds and increase carbon sequestration;
- 3.3.21. Protect forests from harmful insects, ban illegal logging and implement measures against forest resource depletion;
- 3.3.22. Build solid waste power plants.

In the second phase (2017-2021):

- 3.3.23. Convert Ulaanbaatar Power Plant-3 and Darkhan Power Plant to high efficiency electric power generation technology;
- 3.3.24. Set up heat supply systems in aimag centers with highly efficient and environmentally sound power generators;
- 3.3.25. Meet energy needs of soum centers and settlements that are not able to be connected to the central electricity network using renewable energy generators;
- 3.3.26. Exploit solar and geothermal energy and bio gas in the heating of private houses and supplying hot water;
- 3.3.27. Expand hydro power generation and usage and increase construction of hydro power plants in appropriate places;
- 3.3.28. Explore possibilities to build large scale power and thermal plants using solar power in the Gobi region;
- 3.3.29. Expand research on nuclear power generators;
- 3.3.30. Set up integrated gasification combine cycle plants;
- 3.3.31. Build coalmine methane gas power plants for electricity generation;
- 3.3.32. Expand the liquid gas distribution network;
- 3.3.33. Supply clean coal to households for consumption in urban Ger districts;
- 3.3.34. Continue the introduction of automatic heat regulators in building heating system in Ulaanbaatar, Darkhan and Erdenet and complete the provision of electricity meters to all urban users;
- 3.3.35. Limit incandescent light bulbs usage;
- 3.3.36. Begin initial research into building an underground metro in Ulaanbaatar;

- 3.3.37. Initiate a shift from diesel or steam railways to electric rail;
- 3.3.38. Innovate enhanced insulation materials for buildings using nanotechnology;
- 3.3.39. Improve tree nurseries, restrict forest logging for household consumption, increase forestation and reforestation activities and increase green spaces in urban areas;
- 3.3.40. Introduce technologies for producing gas and other fuels using sewage mud from waste water treatment plants.

3.4. Strategic objective 4 – “Enhance the national climate observation, research and monitoring network and strengthen employees’ capacity”

In the first phase (2011-2016):

- 3.4.1. Enhance monitoring systems of hydrology and meteorology and upgrade equipment and facilities;
- 3.4.2. Establish forest fire inspection sites in special protected areas;
- 3.4.3. Set up observation and monitoring systems for ecosystems in special protected areas;
- 3.4.4. Set up glacier, permafrost and desertification monitoring sites based on the existing hydrological and meteorological observation network;
- 3.4.5. Reinstate and expand surface and ground water monitoring networks;
- 3.4.6. Set up a monitoring system for potential tropical disease vectors and transmitters such as mosquitoes, other insects and rodents that may arise due to warming;
- 3.4.7. Carry out and update climate change impact assessments every 3-5 years;
- 3.4.8. Conduct research on plant and animal species that are resistant and adaptable to climate change;
- 3.4.9. Conduct quantitative inventories of GHG emissions and sinks in Mongolia;
- 3.4.10. Periodically update impact and risk assessments of climate change on the environment and socio-economic sectors;
- 3.4.11. Define detailed adaptation options by economic sector, identify associated expenses and potential effectiveness and put the options into practice.

In the second phase (2017-2021):

- 3.4.12. Improve the quality and concentration of meteorological stations to meet World Meteorological Organization (WMO) standards;
- 3.4.13. Employ super computers in long term weather forecasting and climate prediction;
- 3.4.14. Establish a Doppler radar weather network throughout the country;
- 3.4.15. Enhance studies of climate change resistant and adaptable plant and animal species.

3.5. Strategic objective 5- “Conduct public awareness campaigns and support citizen and community participation in actions against climate change”:

All phases (2011-2021):

- 3.5.1. Publish books, guidelines, handouts and other materials about climate change mitigation and adaptation;
- 3.5.2. Disseminate information about policies, decisions of the government, science and advanced technologies to public;
- 3.5.3. Include courses about climate change, sustainable development and the green economy in all levels of school curriculums;
- 3.5.4. Develop educational curriculums and define new profession indexes and classifications related to climate change and environmental sectors;
- 3.5.5. Conduct training and increase awareness about first aid during weather hazards and natural disasters;
- 3.5.6. Establish local citizen and partnership based community groups for responding to natural disasters;
- 3.5.7. Encourage individuals, community groups, non government organizations and companies to take actions in response to climate change, run ‘green’ businesses, and support the consumption of ‘green’ products;
- 3.5.8. Promote participation of, and partnership between, individuals, community groups, NGOs, business organizations and women in international and regional activities and forums;
- 3.5.9. Implement projects and programs aimed to support the livelihoods of socially vulnerable groups (ethnic minorities, female-headed households, poor families), alleviate poverty and promote green jobs;
- 3.5.10. Improving social responsibility of individuals, organizations and institutions.

FOUR. PROGRAM MANAGEMENT, COORDINATION AND STAKEHOLDERS

4.1. Program Management

The program implementation will be carried out by the Government body responsible for the Environment and Tourism and the unit responsible for climate change related issues. The National Climate Committee (NCC) led by the Minister for Nature, Environment and Tourism is the responsible authority in the government for climate change related issues.

In addition, central authorities responsible for finance, economy, foreign affairs, food, agriculture, industry, mineral resource, energy, transportation, construction, urban planning, health, education, culture and science relations will facilitate the implementation of measures within their own sectoral strategies and development plans. Climate change measures will also be incorporated into the Government Action Plan, the annual Socio-economic Development Plan and the state budget. Reporting on climate change measures will be to the government through the NCC.

The NCC manages nation-wide climate change related activities, coordinates sectoral integration, evaluates projects and program implementation and provides technical supervision and guidelines to stakeholders.

4.2. Stakeholders and responsibilities

The National Action Program on Climate Change (NAPCC) is a strategic policy plan based on active engagement of all stakeholders. The participation of each stakeholder (including citizens, companies, organizations, government and civil society institutions) is vital to the implementation of the program. Detailed roles and responsibilities of each stakeholder are defined below:

4.2.1. Individuals

- 4.2.1.1. Change their current behaviour by protecting and preserving the environment and natural resources, reducing energy consumption, improving insulation of homes in the winter, reducing heat loss, producing less garbage, re-using waste materials, reducing excessive consumerism, using public transportation as much as possible and supporting environmentally friendly services and products;
- 4.2.1.2. Engage enthusiastically in actions and movements in environmental conservation, climate change mitigation and adaptation, and monitor the actions of governments and natural resource users;
- 4.2.1.3. Transfer and share knowledge, experience and skills about climate change mitigation and adaptation with children, family and communities;

4.2.2. Organizations and institutions

- 4.2.2.1. Roll out plans and strategies to introduce best practice technologies for improving efficiency in GHG emissions, energy and raw material use and producing environmentally friendly products and services;
- 4.2.2.2. Maintain awareness of legal responsibilities regarding environmental protection and climate change, and inform staff and colleagues of these responsibilities.

4.2.3. Civil society and non government organizations

- 4.2.3.1. Partner with government organizations in climate change and environmental activities and measures;
- 4.2.3.2. Carry out public awareness activities and increase public participation in the monitoring of natural resources users.

4.2.4. Government institutions

- 4.2.4.1. The central government administration authority responsible for finance and state budget will incorporate the required financial resources to implement the NAPCC into the state budget and allocate other funding such as international aid and investments;
- 4.2.4.2. The central government administration authority responsible for foreign affairs will engage in international dialogues and negotiations develop international and regional partnership policies, exchange research and

experiences, extend external relationships and cooperation regarding the introduction of advanced low carbon and environmentally sound technologies, and build human resource capacity. The authority will also report to the government;

- 4.2.4.3. The central government administration authority responsible for law and justice enforces a comprehensive legal environment to support the implementation of the NAPCC and “Green Development” strategies, ensures program implementation and provides management and reports to the Government;
- 4.2.4.4. The central government administration authority responsible for nature and tourism will engage in international dialogues and events related to climate change, develop government policies and strategies on climate change, enforce the legal requirements for the protection, conservation and appropriate use of natural resources, improve soil, water and forest resource management, strengthen environmental monitoring networks, conduct necessary research, disseminate scientific information about the environment to individuals and institutions, implement climate change projects using internal and external funding and coordinate the actions of multiple ministries, agencies and organizations. The authority will also report to the government;
- 4.2.4.5. The responsible unit for climate change and The National Climate Committee (NCC) is to develop a national strategy and policy for climate change, coordinate and guide the national activities and measures across multiple sectors, secure funding sources, provide information to decision makers and the public, initiate amendments to interdisciplinary policies and strategies, develop reports and official documents according to international obligations and integrate reports of the NAPCC implementation from other agencies. The committee will also report to the government;
- 4.2.4.6. The responsible agency of National development and reform will ensure climate change and green growth strategies are incorporated in to national policies and strategies related to the environment, socio-economic development and national security. It will also coordinate actions and strategic planning across multiple sectors and report to the government;
- 4.2.4.7. The central government administration authority responsible for food and agriculture is responsible for the implementation of measures and projects to mitigate GHG emissions from the food and agriculture sector, and for measures to adapt to climate change in arable farming and animal husbandry. The authority will also report to the government;
- 4.2.4.8. The central government administration authority responsible for energy and mineral resources is responsible for the facilitation of GHG mitigation measures, improving efficiency in the energy sector, utilizing renewable energy resources and advanced technologies, and will report to the government;
- 4.2.4.9. The central government administration authority responsible for transport, construction and urban development facilitates the implementation of

sustainable land management, urban and infrastructure development, land use policies and planning along with climate change mitigation and adaptation measures, improvement of the road network, exploitation of environmentally friendly fuels, improving public transportation, introducing efficient technologies with minimal energy and heat loss, increasing energy efficiency and producing ecologically responsible materials. The authority will also report to the government.

- 4.2.4.10. The central government administration authority responsible for education, culture and science will incorporate climate change and green development concepts into the education strategy for environment and sustainable development, improve educational curriculums at all levels and support research activities. The authority will also report to the government;
- 4.2.4.11. The central government administration authority responsible for health is responsible for actions to improve systems to protect the population from the potential negative impacts of climate change on human health. This includes prevention, diagnosis and treatment of potential new epidemics and strengthening the capacity of the health service. The authority will also report to the government;
- 4.2.4.12. The central government administration authority responsible for social welfare and labour facilitates measures and actions assessing the impacts of climate change on livelihoods, poverty and the employment rate. It will take action to minimise damages and strengthen the social welfare system. The authority will also report to the government;
- 4.2.4.13. The government administration agency responsible for state emergency is responsible for early warning systems and natural disaster preparedness. It also supports community groups in disaster management and strengthens risk management activities. The agency will also report to the government;
- 4.2.4.14. The government organization of standards and metrology facilitates activities regarding the development of standards for environmentally friendly and energy efficient technologies. The organization will also report to the government;
- 4.2.4.15. The national statistics centre maintains data and information systems for environmental assessments and status reports and GHG inventory data. It will compile a report and submit it to the NCC. The centre will also report to the government;
- 4.2.4.16. Local governments facilitate actions and measures related to climate change adaptation and GHG mitigation in local areas. This includes increasing carbon sequestration and improving waste management. Local governments will submit reports to the NCC.

4.3. The program funding and monitoring system

The program funding consists of state and local budgets, special funds (existing funds such as the environmental protection fund and excise duties and anticipated new funds such as

natural disaster risk fund, pasture fund and the climate change adaptation fund), individual and organizations donations and international financial mechanism and funds.

Additional funding required for program implementation will be sought through the establishment of special designated fund, international and regional projects, international financial mechanisms and special international funds.

The program implementation will be evaluated against strategic objectives and outcomes, and baseline and target indicators will be defined for each phase of the program.

The program will be evaluated at the end of each phase and a mid-term evaluation report will be published within the first two months of 2012. The NCC will complete reports for the program according to the guidelines and submit them to the Government.

FIVE. PROGRAM OUTCOMES AND INDICATORS

The program outcomes will be evaluated against each strategic objective of the program. Major outcomes and indicators for each strategic objective are outlined in the below table.

5.1. Major outcomes and indicators of the national program

No	Strategic objectives	Major outcomes and indicators	
		Indicators of the first phase	Indicators of the second phase
1	Set legal environment, structure, institutional and management system that responding climate change issues	1. New laws will be passed and amendments will be made to existing laws. 2. An independent audit system will be established for GHG emission reductions and standards for energy saving will be approved. 3. A unit for coordination will be established at the international and national levels.	
2	Ensure environmental sustainability and reduce socio-economic vulnerabilities and risks by strengthening the nation's capacity to adapt to climate change	1. Strengthen the capacity of the health service to prevent and respond to human health risks arising due to climate change. An adaptation strategy for the health sector will be developed. 2. An integrated water management project will be implemented in at least 3 river basins	1. Strengthen the capacity of the health service to prevent and respond to human health risks arising due to climate change. 2. An integrated water management project will be implemented in 7 river basins

		<p>3. The number of water harvesting reservoirs will be increased by 10-15% compared to 2010.</p> <p>4. Forest plantation area will be increased by 30 thousand ha compared to 2010.</p> <p>5. Projects aimed at increasing the capacity for GHG sequestration will be implemented in 4-6 areas nationwide.</p> <p>6. Natural disaster damage will be reduced by 10%.</p> <p>7. Variation in grain yields will be decreased by 20% and in potato as well as forage will be dropped by 40 % in 2015 compared to the average of 2005-2010 as a result of an expansion of irrigated agriculture in dry regions of the country.</p> <p>8. Improve traditional pastoral livestock management and reduce the number of deaths in large animals.</p>	<p>3. The number of water harvesting reservoirs will be increased by 20-30% compared to 2010</p> <p>4. Forest plantation area will be increased by 60 thousand ha compared to 2010</p> <p>5. Projects aimed at increasing the capacity for GHG sequestration will be implemented in 10-15 areas nationwide.</p> <p>6. Natural disaster damage will be reduced by 15%.</p> <p>7. Water consumption by irrigated agriculture will be reduced by 50% through the introduction of water saving technologies.</p> <p>8. Establish animal husbandry systems with a balance of traditional pastoral and intensive farming techniques</p>
3	Mitigate GHG emissions and establish a low carbon economy through the introduction of environmentally friendly technologies and improved energy effectiveness and efficiency.	<p>Fuel consumption by power plants for electricity generation will not exceed 340gJ/kWh.</p> <p>Fuel consumption for thermal energy production will be reduced by 20kgJ/gCal compared to 2010.</p> <p>Renewable energy will account for 10% of total national energy production.</p> <p>Heat use will be reduced by 25%</p>	<p>Fuel consumption by power plants for electricity generation will not exceed 330gJ/kWh.</p> <p>Fuel consumption for thermal energy production will be reduced by 30kgJ/gCal compared to 2010.</p> <p>Renewable energy will account for 20% of total national energy production.</p> <p>Heat use will be reduced by 30%.</p>

4	Enhance the national climate observation, research and assessment network	<p>1. An appropriate structure for the observation network will be established to ensure real time and continuous operation and the number of weather and water monitoring stations will each be increased by 30. 5-10 sites of permafrost monitoring and 2-3 sites of glacier observation will be set up. A monitoring network for ground water will be established.</p> <p>2. Introducing fibre-optic cable technology for transferring climate change mapping and data to central and local regions</p> <p>3. Expand the number of groundwater monitoring stations to at least 200, and the number of surface water monitoring stations by 30.</p> <p>4. Climate change impact assessments will be updated every 5 years and the quality of impact and risk assessments will be improved for ecology and socio-economic sectors</p>	<p>1. The climate observation and monitoring system will meet global standards.</p> <p>2. Powerful computer facilities will be used for disaster and climate change projections. A</p> <p>3. Doppler radar system will be established to cover the entire area of the country.</p> <p>4. A comprehensive adaptation policy and adaptation options will be defined based on updated climate change impact assessments and will be included in medium and long term plans for the socio-economic development of the country.</p>
		5. 30 permafrost monitoring stations will be established and 2-3 glacial research stations will be established.	
5	Conduct public awareness activities and support citizen and community participation in climate change mitigation and adaptation action	<p>1. Public knowledge about, and skills for, adapting to climate change and mitigating GHG emissions will be improved and the improved knowledge will be reflected in social research and survey results.</p> <p>2. The number of training sessions, workshops, handouts and publications will be increased.</p> <p>3. The number of individuals, community groups and organizations engaged in measures and projects responding to climate change will be increased.</p>	

POTENTIAL RISKS, AND THEIR SOLUTIONS, TO THE IMPLEMENTATION OF THE PROGRAM

The following risks may be countered in the implementation of the program.

5.2.1. Natural or other disaster risks:

5.2.1.1. Widespread epidemics, plague, drought and dzud

5.2.1.2. Industrial catastrophes including power plant accidents

5.2.2. Risks related to economy:

5.2.2.1. National economic crisis or overspending in the state budget

5.2.2.2. Global and regional banking or financial crisis

5.2.2.3. Sudden drop in, or cessation of, foreign investments and economic support

5.2.2.4. Abrupt changes in costs of energy and oil products

5.2.2.5. Stagnant economic growth in partner countries and termination of aid and investment

5.2.2.6. Withdrawal of international protocols and conventions related to climate change and a decline in funding, investment, or technology transfer in clean development

5.2.3. Risks related decision making and management:

5.2.3.1. Poor execution of law and policies

5.2.3.2. Failure of government activities

5.2.3.3. Malfunction of accountability and monitoring systems between government institutions, unclear decision making roles and responsibilities

5.2.3.4. Prevalence of corruption

5.2.3.5. Deepening of social crises

5.2.3.6. Persistent poverty in the majority of the population

In order to prevent the above risks, a risk management plan will be implemented within the program framework.

MONGOLIAN GOVERNMENT RESOLUTION

09 Nov 2011

No 317

State Building, Ulaanbaatar city

Approval of the First Phase Implementation Plan of the National Action Program on Climate Change

1. To approve the First Phase Implementation Plan of the National Action Program on Climate Change, as attached, in accordance with the Resolution No.2 of the State Great Khural (Parliament) of Mongolia.
2. S. Bayartsogt, Minister of Finance; L. Gansukh, Minister of Nature, Environment and Tourism; T. Badamjunai, Minister of Food, Agriculture and Light Industry; Kh. Battulga, Minister of Road, Transportation, Construction and Urban Development; D. Zorigt, Minister of Mineral Resource and Energy; Yo. Otgonbayar, Minister of Education, Culture and Science; L. Bold, Minister of Defence and Governors of Ulaanbaatar city and aimags will be in charge of implementation of this plan through socio-economic development priorities, and including related expenses in the annual state budget.
3. L. Gansukh, Minister of Nature, Environment and Tourism shall be in charge of supervising the implementation of this resolution.

Prime Minister of Mongolia

S. Batbold

Minister of Nature, Environment and Tourism

L. Gansukh

FIRST PHASE IMPLEMENTATION PLAN OF THE NATIONAL ACTION PROGRAM ON CLIMATE CHANGE

No	Measures	Implementation period	Stakeholders	
			Responsible organization	Partners
Strategic objective 1: Set the legal environment, structure, institutional and management frameworks for addressing on climate change				
1.1	To develop and implement a climate change adaptation strategy	2012	MNET	Related Ministers
1.2	To develop amendments to existing laws and regulations, such as the 'Environment Protection Law', the 'Monitoring of Hydrology, Meteorology and Environment Law', the 'Energy Law', the 'Disaster Protection Law', the 'Construction Law', the 'Renewable Energy Law', the 'Water Law', and the 'Forest Law', that are favourable to GHG mitigation and climate change adaptation activities.	2011-2016	MNET	MJHA, MMRE, MRTCUD, NEMA
1.3	To create a legal environment for supporting coordinated pasture utilization, soil protection, energy saving measures, improvement of energy efficiency, green development, and measures combating climate change	2012-2016	MNET	MRTCUD, MoFALI, MMRE
1.4	To create a legal environment for including basic data in the national statistics which will be used for creating the national GHG inventory	2012-2015	MMRE, MNET	NSC
1.5	To establish independent audit systems to monitor power generation, energy consumption, and construction and insulation quality	2012-2016	MMRE, MRTCUD	MNET, GASI
1.6	To develop new standards for electric and thermal energy use, water saving, waste water re-use and processing. Set and adhere to new standards on maximum level of GHG emission of transport and some electronic devices.	2012-2016	MMRE	NSC
1.7	To strengthen sectoral coordination structure and improve capacity building in the area of climate change	2012-2013	MNET	MNET

1.8	To develop action programs for climate change adaptation in vulnerable sectors (health, livestock, agriculture, water resources and water supply)	2011-2016	MNET	MNET
Strategic objective 2: Ensure environmental sustainability is maintained and reduce socio-economic vulnerabilities and risks through strengthening the national climate change adaptation capacity				
2.1	To improve activities for early warning, disaster response and public awareness systems for human health risks and natural disasters induced by climate change	2012-2016	MOH	MNET
2.2	To set up integrated water management plans for river basins and up-stream areas	2011-2016	MNET	Aimags and UB city Governor's Office
2.3	To assess water resources in the most vulnerable regions and coordinate development strategies and policies. To implement adaptation activities based in river basin ecosystems	2011-2016	NDIC	MNET
2.4	To enhance management systems for natural forest conservation and implement key ecological restoration programs in response to climate change	2012-2016	MNET	Aimags and UB city Governor's Office
2.5	To reduce land degradation and desertification, and increase the carbon sequestration potential of pasture and soils	2012-2016	MNET	MoFALI, MRTAUD
2.6	To protect shrubs and bush species, such as saxaul (haloxylon ammodendron), by improving household fuel supply systems in the steppe and desert regions	2012-2016	MNET	MMRE, MoFALI
2.7	To start measures intended to protect and conserve biological diversity and support climate change adaptation in special protected areas	2012-2016	MNET	Aimags and UB city Governor's Office
2.8	To reduce livestock vulnerability and risks	2011-2016	MoFALI	MoF, MSWL
2.9	To extend irrigated agriculture through the use of drought resistant crops, and water saving and soil protection technologies	2012-2016	MoFALI	MNET
2.10	To enhance field and remote sensing in land use and pastureland research and support the local administration and herders	since 2012	MNET	MoFALI, NEMA
2.11	To implement projects and programs in order to improve human livelihoods, reduce poverty and build up new green workplaces	2012-2015	MSWL	UB city Governor's Office

2.12	To use liquefied petroleum gas in high desertification aimags for local fuel needs and support entities' activities producing gas fuel	2012-2016	MNET, MMRE, MoFALI	Aimags and UB city Governor's Office
2.13	To implement activities on restriction of using wood and shrubs for local fuel supply in high desertification areas	2012-2016	MNET, MMRE, MoFALI	Aimags and UB city Governor's Office
Strategic objectives 3: Mitigate GHG emissions and establish a low carbon economy through the introduction of environmentally friendly technologies and improvement in energy effectiveness and efficiency				
3.1	To reduce internal fuel consumption of electric and heat power generators	2011-2016	MMRE	
3.2	To increase efficiency of energy transfer and distribution	2011-2016	MMRE	Aimags and UB city Governor's Office
3.3	To develop wind and solar energy production systems	2011-2012	MMRE	
3.4	To supply renewable energy generators to soum centers (smallest administrative unit of Government in Mongolia) and settlements that are not connected to the central electricity network	2011-2016	MMRE	
3.5	To develop advanced technologies for, and increase the use of, organic waste processing and production of liquid and gas fuels	2012-2016	UB city Governor's Office	
3.6	To start and conduct a pilot study into, and introduce, geothermal power exploitation technologies	2011-2016	MMRE	UB city Governor's Office
3.7	To conduct technological research and development into the utilization of methane gas from underground mining	2011-2016	MMRE	UB city Governor's Office
3.8	To introduce automatic heat regulators in building heating systems of Ulaanbaatar, Darkhan and Erdenet cities and implement the first stage of providing urban users with electricity meters.	2011-2016	MMRE	
3.9	To limit incandescent light bulb usage	2012-2016	MMRE	GCA
3.10	To introduce technologies for dry (lower emission) cement production	2012-2016	MRTCUD	
3.11	To increase hydrogen and hybrid fuel use in vehicles and encourage low fuel consumption cars	2012-2016	MRTCUD	

3.12	To extend the number of buses and trolleybuses used for public transportation in cities	2012-2016	MRTCUD	UB city Governor's Office
3.13	To install insulation in buildings with high thermal loss in Ulaanbaatar and take other measures to reduce the rate of heat transfer	2011-2016	MRTCUD	
3.14	To improve land use efficiency, increase re-use of abandoned crop lands, impede cultivation of wilderness and expand mining rehabilitation efforts	2011-2016	MNET	MoFALI
3.15	To conduct forestation and reforestation activities, expand green compounds and increase carbon sequestration	2011-2016	MNET	
3.16	To protect forests from harmful insects, ban illegal logging and implement measures against forest resource depletion	2011-2016	MNET	
3.17	To improve and increase green spaces nurseries in centralized urban areas	2011-2016	MNET	MRTCUD
3.18	To introduce advanced techniques and technologies for tree breeding and implement projects and programs in cooperation with international and local organizations aimed to expand nation-wide tree-planting and the green belt zone	2011-2016	MNET	
3.19	To build a solid waste classification, processing and recycling industry	2011-2016	UB city Governor's Office	
Strategic objective 4: Enhance the national climate observation, research and monitoring network and strengthen employees' capacity				
4.1	To enhance hydrology and meteorology monitoring systems and upgrade equipment and facilities	2011-2016	MNET	
4.2	To improve normal operation of aerological stations	2011-2016	MNET	
4.3	To restore solar radiation calculation	2011-2014	MNET	
4.4	To set up observation and monitoring systems for ecosystems in special protected areas	2012-2016	MNET	
4.5	To set up glacier, permafrost and desertification monitoring sites based on the existing hydrological and meteorological observation network	2011-2016	MNET	MSA
4.6	To establish a high mountain glacier research network in the Altai mountains	2012-2016	MNET	

4.7	To reinstate and expand surface and ground water monitoring networks	2011-2016	MNET	
4.8	To set up a monitoring system for potential tropical disease vectors and transmitters such as mosquitoes, other insects and rodents that may arise due to warming	2012-2016	MNET	MoH, MoFALI, NEMA
4.9	To expand pastureland plantation and desertification monitoring networks	since 2011	MNET	MoFALI
4.10	To carry out and update climate change impact assessments every 3-5 years	2013	MNET	
4.11	To conduct research on plant and animal species that are resistant and adaptable to climate change	2012-2016	MECS	MoFALI, MNET, MSA
4.12	To expand observation of insects and plantation disease and to develop a pastureland sanitation assessment methodology	2012-2016	MECS	MoFALI, MNET, MSA
4.13	To compile quantitative inventories of GHG emissions and sinks in Mongolia	2012-2015	MECS, MNET	MSA
4.14	To conduct impact and risk assessments of climate change on the environment and socio-economic sectors	2012-2015	MNET	MSA
4.15	To define detailed adaptation options by economic sector, identify associated expenses and potential effectiveness and put the options into practice.	since 2013	MNET, NDIC	Related Ministers, MSA
Strategic objective 5: Conduct public awareness campaigns and support citizen and community participation in actions against climate change				
5.1	To publish books, guidelines, handouts and other materials about climate change mitigation and adaptation	2011-2016	MNET	MECS
5.2	To disseminate information about policies, decisions of the government, science and advanced technologies to public	2011-2016	MNET	MECS
5.3	To include courses about climate change, sustainable development and the green economy in all levels of school curriculums	2012-2016	MECS	NDIC
5.4	To develop educational curriculums and define new profession indexes and classifications related to climate change and environmental sectors	2012-2013	MECS	MNET
5.5	To conduct training and increase awareness about first aid during weather hazards and natural disasters	2011-2016	NEMA	MECS
5.6	To establish local citizen and partnership based community groups for responding to natural disasters	2011-2016	NEMA	MNET

5.7	To encourage individuals, community groups, non government organizations and companies to take actions in response to climate change, run 'green' businesses, and support the consumption of 'green' products	2011-2016	MNET	Aimags and UB city Governor's Office
5.8	To promote participation of, and partnership between, individuals, community groups, NGOs, business organizations and women in international and regional activities and forums	2011-2016	MNET	Aimags and UB city Governor's Office
5.9	To implement projects and programs aimed to support the livelihoods of socially vulnerable groups (ethnic minorities, female-headed households, poor families), alleviate poverty and promote green jobs	2012-2016	MSWL	MNET

